

KUL TÚRA SLOVA

Vedecko-popularizačný
časopis pre jazykovú
kultúru a terminológiu

Orgán Jazykovedného ústavu
Ludovíta Štúra SAV
a Jazykového odboru
Matice slovenskej

Časopis vychádza s finančnou
podporou Otvorenej akadémie

otvorená
akadémia

HLAVNÁ REDAKTORKA
Sibyla Mislovičová

VÝKONNÁ REDAKTORKA
Iveta Vančová

REDAKČNÁ RADA

Adriana Ferenčíková, Juraj Glov-
ňa, Dana Guričanová, Robert
Hammel, Renáta Hlavatá, Ingrid
Hrubaničová, Martin Chochol,
Bronislava Chocholová, Ján Ka-
čala, Natália Kolenčíková, Ľubor
Králik, Jana Levická, Sibyla Mis-
lovičová, Slavomír Ondrejovič,
Lucia Molnár Satinská, Iveta
Vančová, Pavol Žigo

REDAKCIA

811 01 Bratislava, Panská 26

ŠTÚDIE A ČLÁNKY

- KRÁLIK, Ľubor: Etymológia a kul-
túrna história: *pišišvor* 321
VALENTOVÁ, Iveta: Zo slovenskej
onomastickej terminológie: *mužské,*
chlapčenské, ženské, dievčenské, det-
ské a rodovo neutrálne meno 331

TERMINOLOGICKÉ SÚPISY

- HRABOVSKÝ, Michal – KLIMENT,
Ján – VANČOVÁ, Iveta: Nové slo-
venské mená rodov úžitkových ras-
tín mierneho klimatického pásma ... 343
BAČOVÁ, Mária: Latinsko-sloven-
sko-česko-rusko-bieloruský slovník
oficiálnych názvov liečivých rastlín.
3. časť (E – F) 351

ZO STUDNICE RODNEJ REČI

- Hruški, hruški, cukrovianki*. S. On-
drejčíková 354

ROZLIČNOSTI

- Nie je *prešľachtený* ako *prešľachtený*.
J. Páleníková 360

SPRÁVY A POSUDKY

- Namiesto epištoly Františkovi Ruščá-
kovi na osemdesiatku. J. Kačala ... 364
Za Rudolfom Kucharom (1937 – 2021).
R. Ondrejková 367
Etymológia a nárečová lexikografia.
P. Žigo 370

SPYTOVALI STE SA

Skloňovanie názvu <i>Zbojská</i> . I. Vančová	374
Obsah 55. ročníka	376
Index 54. ročníka. S. Mislovičová	380

KULTÚRA SLOVA

KULTÚRA SLOVA, vedecko-popularizačný časopis pre jazykovú kultúru a terminológiu. Orgán Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV a Jazykovedného odboru Matice slovenskej. Ročník 55, 2021, č. 6 (10. 12. 2021). Sídlo vydavateľa a adresa redakcie: Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV, Panská 26, 811 01 Bratislava. IČO 00167 088. Matica slovenská – Vydavateľstvo Matice slovenskej v Martine. Časopis vychádza s finančnou podporou Otvorenej akadémie. Hlavná redaktorka PhDr. Sibyla Mislovičová. Výkonná redaktorka Mgr. Iveta Vančová. Grafická úprava Oto Takáč. Technický redaktor Vladimír Radik. Vychádza šesťkrát ročne. Ročné predplatné 8,50 €, jednotlivé čísla 1,50 €. Rozširuje, objednávky a predplatné prijíma Vydavateľstvo Matice slovenskej, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin, e-mail: periodika@matica.sk, tel. 043/3812826. Evidenčné číslo 3696/09. Podávanie novinových zásielok povolené OZSsRP Banská Bystrica č. 1325/94-PTP z 25. 4. 1994. ISSN 0023-5202 Distributed by Matica slovenská – Vydavateľstvo Matice slovenskej, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin, Slovakia.

© Jazykovedný ústav Ľ. Štúra Slovenskej akadémie vied, Bratislava
© Matica slovenská, Martin
Vytlačila tlačiareň Fork, s. r. o., 2021

Cena 1,50 €

ŠTÚDIE A ČLÁNKY

Etymológia a kultúrna história: pišišvor

LUBOR KRÁLIK

Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV

Abstract: The article discusses the etymology of the Slovak expressive *pišišvor* ‘narrow-minded, unimportant person (usually as term of abuse); small (strange) creature, usually animal or insect, oddity’. This word, previously attested in Slovak dialects (as early as 1938) and in Slovak slang, was also included into the academic Dictionary of the Contemporary Slovak Language (vol. 4, 2021). The author accepts the explanation (cf. already Holub – Lyer, 1968) that the word – also known in Czech – goes back to the name of Emanuel Pyšišvor, a Czech fictitious author of satirical poetry published in Prague in the 1870s who, in his poems, labelled himself as “most miserable creature of the world”; in folk culture, the surname *Pyšišvor* (of obscure etymology) evolved into the common name *pišišvor* in which a semantic shift ‘(of a person, creature) miserable’ > ‘lower in quality, inferior; strange, odd, etc.’ seems to have taken place.

Keywords: Slovak language, etymology, appellativization, common names derived from surnames, Slovak *pišišvor* ‘narrow-minded, unimportant person; small (strange) creature, oddity’

Štúdiá vznikla v rámci projektu VEGA č. 2/0103/19 ETYMO – etymologická databáza slovenskej lexiky (2. etapa) a súvisiaci etymologický výskum.

1. Podnet na napísanie tohto príspevku nám poskytla naša lektúra rukopisu 4. zväzku Slovníka súčasného slovenského jazyka (ďalej SSSJ), primárne zameraná na riešenie otázok súvisiacich s etymologickou problematikou slovnej zásoby spracúvanej v tomto lexikografickom diele. V rámci takejto pracovnej úlohy sme venovali pozornosť aj heslám *pišišvor¹* expr., obyč. pejor. „obmedzený, nevýznamný človek (obyč. v nadávke)“ a *pišišvor²* expr. „malý (zvláštny) tvor, obyč. zvierat al. hmyz, čudo“, uvedeným v slovníku.

Spracovanie týchto substantív v podobe homoným vyplýva z ich odlišnej morfolologickej charakteristiky: zatiaľ čo *pišišvor¹* má v nominatíve plurálu tvar *pišišvori* a v akuzatíve tvar *pišišvorov* (zhodný s tvarom genitívu), homonymné *pišišvor²* má v nominatíve aj akuzatíve plurálu tvar *pišišvory* (porov. i doklad *rada fotografuje všelijaké pišišvory*, ktorý nachádzame v príslušnom hesle). Ako ukážeme v ďalšej časti príspevku, obidve slová majú rovnaké etymologické východisko; v príspevku preto budeme z etymologických príčin hovoriť len o jednom slove (*pišišvor*), vedome abstrahujúc od faktov morfolologickeho charakteru, na základe ktorých je zo synchronného hľadiska plne adekvátne konštatovať existenciu samostatných výrazov *pišišvor¹* a *pišišvor²*.

2. Výraz *pišišvor* nenachádzame v Slovníku slovenského jazyka (ďalej SSJ) zo 60. rokov minulého storočia ani v Krátkom slovníku slovenského jazyka (porov. i jeho 5. vydanie z r. 2020). Podľa našich súčasných vedomostí ho lexikograficky zachytáva až B. Hochel (1993, s. 130), ktorý pri tomto substantíve uvádza dva významy: prvý význam je „dieťa, drobec“, v druhom význame je slovo *pišišvor* rovnoznačné so substantívom *pišinger*, vysvetľovaným ako „hanlivé al. žartové pomenovanie drobného, malého človeka“ (s. 129). V slovníku P. Oravca (2014, s. 185) sa výraz *pišišvor* charakterizuje ako expresívny a pejoratívny („expr. pejor.“), pričom sa pri ňom uvádzajú tri významy: „1. hlúpy, obmedzený, smiešny človek; 2. bezvýznamný, nedôležitý človek, niktoš, pobehaj; 3. dieťa“.

Substantívum *pišišvor* neobsahuje ani Historický slovník slovenského jazyka, ani Slowár A. Bernoláka či Káralov slovník. Je zaujímavé, že relatívne početné doklady naň uvádza Slovník slovenských nárečí (ďalej SSN; II, s. 805), podľa ktorého ide o expresívny výraz (s nepravidelnými formálnymi variantmi *pišišvór*, *pipišvór*) majúci dva významy: 1. „malý, útlý človek (obyč. muž al. chlapec)“ (doložené zo západného a z východného

Slovenska, doklady: Veľká Maňa, o. Vráble; Červeník, o. Hlohovec; Bzince pod Javorinou, o. Nové Mesto nad Váhom; Medzany, o. Sabinov); 2. „niečo drobné, malé všeobecne“ (doklad: Červeník, o. Hlohovec). V kartotéke SSN v Jazykovednom ústave Ľ. Štúra SAV sme na slovo *pišišvor* našli doklad už z r. 1938 (*Čo takí pišišvor ti môže pomociť* – Lošonec, o. Trnava; explorátor tu uviedol význam „bezvýznamný človek [ako nadávka], krpec“).

3. Hľadajúc informácie o pôvode výrazu *pišišvor* v odbornej literatúre, siahli sme najskôr po etymologickom slovníku V. Machka (1957), ktorý obsahuje aj príslušné heslo (s. 369). Vychádzajúc z českého jazykového materiálu (t. j. bez uvedenia dokladov zo slovenčiny), autor charakterizuje substantívum *pišišvor* ako familiárny výraz („fam.“) s významom „malý, neobratný, neúspešný človek“, ktorý je doložený vo východočeských nárečiach, zatiaľ čo v lašských nárečiach toto slovo („psáno i *py*“) znamená „pouze malý člověk“. V hesle sa ďalej uvádza hanácke *kičišpondr* „hlupáček“ a moravské *šišvár* „nadutec“ (tu autor slovníka vyslovuje pochybnosti o jeho sémantike: „význam vystižen správně?“). Pokiaľ ide o pôvod slova *pišišvor* a ďalších zmienovaných výrazov, V. Machek konštatuje: „Nejasné. Ukazuje han[ácké] *kič*-, že je třeba hledati původ v maďarštině? (*Kicsi, kis malý.*)“

Rovnako, t. j. ako nejasné, novšie charakterizuje čes. *pišišvor* „malý, komický, nešikovný člověk“ aj J. Rejzek (2015, s. 517), ktorý ďalej prináša informáciu, že výraz je písomne doložený až od 19. stor., a vyslovuje predpoklad, že je to „zřejmě expr[esivní] výtvor bez etymologie“; zároveň uvádza i názor českého lexikografa F. Š. Kotta, že toto slovo je „přetvořeno z nem. *Spiessbürger* (šosák, bařtipán)“ (porov. ďalej) – možno len súhlasiť s ďalším Rejzkovým upozornením, že takéto predpokladané nemecké etymologické východisko „je ovšem formálně značně vzdáleno“ od českého výrazu, čo značne oslabuje príslušnú výkladovú hypotézu.

Čiastočne odlišnú informáciu o slove *pišišvor* sme našli v slovníkovej príručke J. Holuba a S. Lyera (1968, s. 374):² „*pišišvor* dom. expr. o ma-

¹ Analogicky aj v 2. vydaní slovníka (Machek, 1968, s. 452), kde je príslušné heslo doplnené o informáciu, že význam „malý člověk“ má slovo *pišišvor* aj v hanáckych nárečiach.

² Toto dielo českej etymologickej lexikografie vzniklo prepracovaním etymologického slovníka J. Holuba (1933, 1937), ktorý heslo *pišišvor* neobsahuje. Na základe Holubovej etymologickej príručky vznikol aj slovník (Holub – Kopečný, 1952), analyzovaný výraz však nenachádzame ani v ňom.

lém nebo neúspěšném člověku. Zpopularizováno stálou postavou v Humor. listech Emanuelem Pišišvorem (přenešťastný světa tvor Emanuel Pišišvor). Snad k něm. *Spießbürger* šosák...“ (ďalej v zmysle domnienky F. Š. Kotta).

Tieto údaje možno ďalej spresniť v tom zmysle, že ide o meno (správne *Emanuel Pyšišvor*, písané so začiatočným Py-) českého fiktívneho autora satirickej poézie, ktorý pôvodne publikoval svoje verše v pražskom časopise Humoristické listy a neskôr ich vydal aj knižne pod názvom *Truchlozpěvy, rady a nápady, kteréž člověčenstvu všemu, zvláště pak lidu českému přenešťastný sepsal tvor Emanuel Pyšišvor* (1. zv. 1875, 2. zv. 1880). Editor novšieho výberu z *Truchlozpěvov...* (2007) I. Wernisch predpokladá, že za týmto pseudonymom sa skrýva český novinár Josef Hubáček (1850 – 1900), ako však zároveň upozorňuje, „[z]dá se, je dokonce jisté, že za nešťastného světa tvora se vydávalo více autorů, neboť takto podepsány vycházely kramářské tisky, říkali si tak příležitostní deklamátoři, vystupovali pod tím jménem někteří kupletisté, pyšišovskly se vtípkovalo v uměleckých kavárnách a ve stolních společnostech, ještě na začátku devadesátých let devatenáctého století se pseudonym Pyšišvor objevil také v čechoamerických krajanských listech (kromě jiného pod reklamami na provaznické nebo železářské zboží)“ (Wernisch, 2007, s. 53).

Tým sa však problém vzájomného vzťahu apelatíva *pišišvor* a fiktívneho priezviska *Pyšišvor* podľa všetkého nevyčerpáva, skôr naopak.

4. Už sme sa zmienili o českom lexikografovi F. Š. Kottovi, v ktorého česko-nemeckom slovníku z poslednej štvrtiny 19. stor. nachádzame pravdepodobne najstarší doklad³ na príslušné české apelatívum: „*Pišišvor*, a, m., jistě z něm. *Spießbürger*⁴ překrouceno, čemuž i význam (= šosák,⁵ úzkostli-

³ Porov. aj absenciu analyzovaného výrazu u J. Jungmanna (1835 – 1839).

⁴ Nemecký výraz – podľa dnešného nemeckého pravopisu *Spießbürger* (porov. Duden online, s. v.) – je zložený z nem. *Spieß* „kopija“ a *Bürger* „občan“. Slovo (písomne doložené od 17. stor. a pochádzajúce pravdepodobne z dolnej nemčiny; porov. Kluge, 2011, s. 867) pôvodne označovalo asi občánov, ktorí boli vyzbrojení kopijou a slúžili v pechote (na rozdiel od ich zámožnejších rovesníkov slúžiacich v jazdectve); v šľachtických kruhoch a v prostredí profesionálnych vojakov nadobudlo posmešné či pejoratívne zafarbenie a neskôr začalo označovať aj akéhokoľvek drobného občana, najmä ak bol zle a staromódne oblečený, resp. – vo vzťahu k príslušníkom meštianstva – nebol dostatočne rozhladený a mal konzervatívne názory (porov. Deutsches Wörterbuch..., s. v. *spieszbürger*).

⁵ Príruční slovník jazyka českého (ďalej PSJČ) vysvetľuje význam čes. *šosák* ako „élvök lpící na zastaralých názorech a jsoucí bez širšího rozhledu; omezený, zpátečnický“ (PSJČ online, s. v.). Podľa V. Machka má tento výraz rovnaké etymologické východisko ako čes. *šosák* „dřívější šosatý

vý měšťák, nemotora) nasvědčuje. Prk. Us. u Písku. Dch.“ (Česko-německý slovník..., s. v. – tam i sken příslušnej strany z pôvodného knižného vydania). Heslo *pišišvor* je uvedené v 2. zväzku (s. 560) Kottovho slovníka, ktorý vyšiel v r. 1880, zatiaľ čo 1. zväzok *Truchlozpeňov...*, v ktorých sa objavuje „přenešťastný světa tvor Emanuel Pyšišvor“, bol vydaný v r. 1875, ale niektoré z básní v ňom obsiahnutých boli publikované už skôr, a to v periodiku Humoristické listy (porov. Wernisch, 2007, s. 52). Vzhľadom na chronológiu uvedených dokladov by bolo akiste lákavé vysloviť predpoklad, že apelatívum *pišišvor* vzniklo na základe fiktívneho priezviska *Pyšišvor*, ktoré mohol umelo utvoriť⁶ J. Hubáček ako pravdepodobný autor príslušnej poézie.

F. Š. Kott sa v hesle *pišišvor* odvoláva až na tri zdroje tohto výrazu: „Prk. Us. u Písku. Dch.“ Ako vyplýva zo zoznamu skratiek v úvodnej časti 1. zväzku jeho slovníka, skratkou „Prk.“ sa označuje filológ František Xaver Prusík (1845 – 1905), Kottom charakterizovaný ako riaditeľ reálneho gymnázia v Roudnici; skratka „Us.“ v údají „Us. u Písku“ znamená „Usus (obyčejný způsob mluvení, řeč obecná)“; „Dch.“ je František Doucha (1810 – 1884), katolícky kňaz, spisovateľ a prekladateľ pôsobiaci v Prahe ako vo svojom rodnom meste. Z toho by vyplývalo, že pravdepodobný výtvor J. Hubáčka sa vzhľadom na dobovú popularitu poézie príslušného fiktívneho autora rozšíril nielen v Prahe, ale v priebehu niekoľkých rokov prenikol aj do iných oblastí českého jazykového územia (Roudnice nad Labem v severných Čechách, Písek v južných Čechách) – až tak rýchlo, že F. Š. Kott ho stihol zaradiť do 2. zväzku svojho diela.

Takýto predpoklad zároveň nutne vedie k ďalším úvahám. Pokiaľ (v zmysle uvedenej hypotézy) J. Hubáček vytvoril príslušný pseudonym v podobe *Pyšišvor*, dalo by sa azda očakávať, že v analogickej forme – s ypsilonom – bude u Kotta uvedené aj apelatívum, ktoré vzniklo na jeho zákla-

kabát“, odvodené od čes. *šos* 1. „postranní a dolní díl kabátu“ (sem i čes. *šosatý* „mající šosy“, prenesene „zaostalý“ – op. cit., s. vv.), čo je prevzaté z rakúskeho nem. *Schoss*; porov. Machek (1968, s. 618, s. v. *šos* 1°): „... od toho *šosák* šosatý kabát a ‘člověk nosící takový staromódní oděv, úzkoprsý’...“ Východiskový nemecký výraz je etymologicky totožný s nem. *Schoß* „lono“, ktoré v staršom jazyku označovalo aj rôzne časti odevu zakrývajúce túto časť tela (porov. Deutsches Wörterbuch..., s. v. *schosz*, význam č. 1); v dnešnej spisovnej nemčine ide o „část pánských odevov ako frak, žaket či jazdecký kabát, která je připevněná k pásu“ (porov. Duden online, s. v. *Schoß*, význam č. 3.a).

⁶ Možno skutočne ako „expr[isivní] výtvor bez etymologie“ (Rejzek, 2015, s. 517).

de (t. j. **pyšišvor*, a nie *pišišvor*); voči takejto dedukcii možno namietnuť, že Kottovi informanti mohli tento výraz poznať iba z hovoreného jazyka, kde sa vyslovoval [pišišvor], a nemusela im byť známa pravopisná podoba jeho etymónu či eponyma (*Pyšišvor* ako priezvisko fiktívneho autora poézie vychádzajúcej v humoristickej tlači).

Nie celkom jasný je podľa nášho názoru sémantický aspekt naznačeného výkladu. Ak vychádzame z chronologickej prvotnosti priezviska *Pyšišvor*, asociovaného so sémantikou „přenešťastný světa tvor“, potom nateraz nevieme vysvetliť, prečo apelatívum *pišišvor* nadobudlo práve význam „šosák, úzkostlivý mešťák, nemotora“, ktorý mu pripisuje F. Š. Kott, odvolávajúc sa na tri zdroje z rôznych oblastí českého jazykového územia (porov. vyššie). Plne si uvedomujeme problémy či riziká, aké so sebou prináša interpretácia jazykových fenoménov uskutočňovaná – z objektívnych príčin – so značným časovým odstupom od ich genézy, keď už nemôžeme poznať extralingvistický kontext, v ktorom vznikli; napriek tomu si dovoľujeme vysloviť domnienku, že sémantika „přenešťastný světa tvor“ môže azda lepšie korešpondovať s časťou významov, aké pre české apelatívum *pišišvor* (charakterizované ako familiárne) uviedol o niekoľko desaťročí neskôr PSJČ: „přezdívká malému, zakrslému n[ebo] obmezenému člověku“ (PSJČ online, s. v. *pišišvor*).⁷ Atribút „přenešťastný světa tvor“ zrejme implikuje, že takýto človek má nejaké konkrétne zdroje svojho nešťastia, ku ktorým môžu patriť i nedostatočné fyzické danosti⁸ (u muža nízka postava, telesná nevyvinutosť, zakrpatenosť a pod.); vznik významu „obmedzený“ však zostáva nejasný – azda v dôsledku vývinu v smere „malý, nevyvinutý, zakrpatený ap.“ > „neplnohodnotný, úbohý“ > „(duševne) úbohý, obmedzený“? V takom prípade je zaujímavé, že Kott uvádza slovo *pišišvor* iba v novšom, resp. sekundárnom význame, a nie v predpokladanom pôvodnejšom význame typu „nedostatočný z fyzickej stránky“.

5. Naznačené problémové momenty môže azda aspoň čiastočne odstrániť alternatívna interpretácia, ktorá však, ako ukážeme, zároveň prináša ďalšie nejasnosti.

⁷ Heslo je zaradené do 1. časti 4. zväzku slovníka (písmená *P – průsvitně*), ktorá vychádzala v zošitoch v r. 1941 až 1943.

⁸ Porov. i začiatok básne *Žalozpěv o neštěstí vlastním a o pitomosti tohoto světa*: „Pyšišvore, Pyšišvore, / přenešťastný světa tvore! / na tvých tvářích uvad květ, / zpromrzele hledíš v svět. // V ústech scházejí ti zuby, / na tváři a kolem huby / vrásky zasil času zub, / sežlouts, zkosnatěls a zhub...“ (Truchlozpevy..., 2007, s. 8).

K nasledujúcim úvahám nás vedie už citovaná informácia zo slovníka J. Holuba a S. Lyera: „*pišišvor*... Zpopularizováno... Emanuelem Pišišvorem“ (porov. vyššie). Z takejto formulácie nemusí podľa nášho názoru nutne vyplývať, že J. Hubáček (resp. niekto z jeho novinárskych kolegov) skutočne umelo vytvoril priezvisko *Pyšišvor*: nedá sa zrejme celkom vylúčiť ani domnienka, že českí humoristi len využili či „popularizovali“ už existujúce apelatívum *pišišvor*, ktoré mohlo pôvodne označovať mešťana, resp. meštiaka (s príslušnými negatívnymi konotáciami, ako ich zachytil už F. Š. Kott), a vytvorili na jeho základe pseudonym *Emanuel Pyšišvor* (s *Py*-) – charakteristika „přenešťastný světa tvor“ spôsobila, že slovo *pišišvor* začalo novšie označovať aj malého, zakrpateného či inak neplnohodnotného človeka.

V prospech takejto výkladovej alternatívy by azda mohli svedčiť aj údaje českého jazykovedca J. Beneša, ktorý v príspevku o zmenách priezvisk v českom prostredí pripomenul, že podľa novinovej správy z r. 1936 žiadali v tom čase o úradnú zmenu priezviska aj „lidé se jmény *Švejk*, *Nohejl*, *Paďour* a p., která proslavili humoristé a šprýmaři, pak lidé se jmény směšnými, jako *Ucouraný*, *Blboun*, *Pišišvor*, *Duspivo* a j.“ (Beneš, 1946, s. 82). V českom prostredí boli dedičné a stabilizované priezviská úradne zavedené patentom rakúskeho cisára Jozefa II. (porov. novšie Knappová – Sloboda, 2017): nemožno azda vylúčiť, že už vtedy mohli byť oficiálne zavedené aj priezvisko (predtým prímeno) *Pišišvor*, ktorého pôvodný význam – a ani etymologické východisko – však nevieme spoľahlivo identifikovať (označenie mešťana, resp. meštiaka? porov. vyššie); žiadosti o jeho zmenu zaznamenané v r. 1936 mohli súvisieť aj s tým, že v nadväznosti na účinkovanie Emanuela Pyšišvora v 70. rokoch 19. stor. vzbudzovalo takéto priezvisko nežiaduce asociácie, resp. z pozície vonkajšieho pozorovateľa bolo vnímané (v zmysle formulácie J. Beneša) ako „smiešne“.⁹

⁹ V databáze KdeJsme.cz, odrážajúcej stav v r. 2016, už priezvisko *Pišišvor* (resp. *Pyšišvor*) nenachádzame. – Nemožno tu, prirodzene, vylúčiť ani alternatívu, že v r. 1936 žiadal o zmenu priezviska *Pišišvor* jeho nositeľ, ktorý z nejakých príčin dostal takéto priezvisko po r. 1918 (evidencia obyvateľstva, vystavovanie preukazov totožnosti občanom novovzniknutej Československej republiky a pod.) na základe svojej prezývky či prímena, ktoré boli inšpirované fiktívnym Emanuelom Pyšišvorom, a neskôr ho začal pociťovať ako natoľko hanlivé či nevhodné, že sa rozhodol oficiálne požiadať o jeho zmenu.

6. Z doterajšieho výkladu vyplýva, že jediným dostatočne spoľahlivým faktom v analyzovanej etymologickej záležitosti je zrejme literárne vystúpenie fiktívneho Emanuela Pyšišvora, ktorého priezvisko – buď umelo vytvorené, alebo inšpirované nejakým starším apelatívom (okolnosti jeho vzniku nie sú, žiaľ, jasné) – sa podľa všetkého ďalej apelativizovalo na označenie akéhosi „neplnohodnotného“ tvora, najmä človeka, ale aj zvierat'a, resp. vo všeobecnosti niečoho malého, zvláštneho a pod. (porov. údaje o význame výrazu v SSSJ a SSN). Preto sme autorom a redaktorom SSSJ odporúčali použiť v príslušnej súvislosti (potreba informácie etymologického charakteru) kvalifikátor (VM), označujúci výrazy vzniknuté na základe vlastných mien, a uviesť vysvetľujúcu informáciu „podľa E. Pyšišvora, českého fiktívneho autora satirickej poézie“.

V nadväznosti na takýto stručný údaj pre potreby SSSJ možno ďalej uvažovať aj o cestách či spôsoboch, akými sa slovo *pišišvor* dostalo do slovenského prostredia.

V úvode príspevku sme upozornili na výskyt tohto výrazu v slovenských nárečiach – nie je vylúčené, že jeho rozšírenie v tejto variete národného jazyka môže korešpondovať s nižším či „ľudovejším“ charakterom literárnych žánrov, v ktorých vystupoval fiktívny Emanuel Pyšišvor (porov. už zmienené informácie I. Wernischa) a ktoré sa ako zdroj zábavy – osobitne významný v časoch pred vznikom a rozšírením elektronických médií – mohli šíriť aj na Slovensku, a to i vo vidieckom prostredí. Ďalšie informácie by tu mohol nepochybne priniesť výskum v oblasti literárnej histórie či folkloristiky.

V podmienkach slovensko-českého jazykového kontaktu v bývalom spoločnom štáte je, prirodzene, plne reálna aj sprostredkujúca úloha češtiny, t. j. prevzatie českého apelatíva *pišišvor* už bez poznania jeho pôvodného kultúrneho kontextu.

Preníknutie slova *pišišvor* do spisovného jazyka, reflektované v SSSJ, je akiste novšie.

7. Na záver upozorníme ešte na jeden špecifický moment súvisiaci s adaptáciou slova *pišišvor* v slovenskom prostredí.

Ako sme už uviedli, podľa B. Hochela (1993) sa výraz *pišišvor* svojím významom „hanlivé al. žartovné pomenovanie drobného, malého človeka“ zhoduje s výrazom *pišinger* „hanlivé al. žartové pomenovanie drobného, malého človeka“ (s. 129). V podobnom význame („malé chudé dieťa“,

expr.) nachádzame slovo *pišinger* aj v SSN (II, s. 804): *S tebe už lem zостаňe naveki naisce lem taki cenki pišinger, chlop s tebe ňebudze, bo ňejjš* (Terňa, o. Sabinov).

V SSJ (III, s. 74) sa uviedlo slovo *pišinger* vo význame „drobné sladké pečivo z oblátok zliepaných plnkou“ a charakterizovalo sa ako hovorové. V SSSJ (O – Pn, 2021) sa tento výraz už hodnotí ako zastarávajúci, pričom sa vysvetľuje jeho význam ako „rez al. torta z oblátok zlepovaných sladkou (orieškovou) plnkou“ a uvádza sa aj stručná informácia o jeho pôvode: „podľa rakúskeho výrobcu O. Pischingera“ – pre úplnosť dodajme, že pôvodne išlo akiste o cukrárenský výrobok známy ako *Pišingerova torta* (nem. *Pischinger-Torte*), vyrábaný od 80. rokov 19. stor. Oskarom Pischingerom, ktorého otec Leopold Pischinger založil r. 1849 vo Viedni továreň na cukrovinky (porov. 170 Jahre lange Tradition...).

Sémantika „drobný, malý, chudý človek, dieťa a pod.“ mohla pravdepodobne vzniknúť v dôsledku kontaminácie či skríženia slova *pišinger* ako označenia cukrárenského výrobku s formálne blízkym, ale etymologicky nesúvisiacim výrazom *pišišvor*; z významového hľadiska nie je vylúčené, že takúto kontamináciu (o tomto jave vo vývine slovnej zásoby porov. novšie prehľadne Karlík – Janyšková, 2017) uľahčila predstava o cukrovinke ako o niečom drobnom, malom a pod. – porov. už zmienenú sémantizáciu slova *pišinger* v SSJ: „drobné sladké pečivo...“

LITERATÚRA

170 Jahre lange Tradition. Pischinger damals und heute. Dostupné online: <https://pischinger.at/de/ueber-pischinger/> [cit. 14. 9. 2021].

BENEŠ, Josef: Jaké české příjmení si vybrali? In: Naše řeč, 1946, roč. 30, č. 4 – 5, s. 78 – 86.

BERNOLÁK, Anton: Slowár Slowenski Česko-Laťinsko-Ňemecko-Uherski. Budae: Typis et Sumtibus Typogr[aphiae] Reg[iae] Univers[itatis] Hungaricae 1825. 5 zv.

Česko-německý slovník Fr. Št. Kotta. Praha: Ústav pro jazyk český Akademie věd ČR, v. v. i. Dostupné online: <http://kott.ujc.cas.cz/> [cit. 14. 9. 2021].

Deutsches Wörterbuch von Jacob Grimm und Wilhelm Grimm auf CD-ROM und im Internet. Trier: Universität Trier, Kompetenzzentrum – Trier Center for Digital Humanities. Dostupné online: <http://dwb.uni-trier.de/de> [cit. 14. 9. 2021].

Duden online. Berlin: Bibliographisches Institut GmbH. Dostupné online: <https://www.duden.de/> [cit. 14. 9. 2021].

HOCHÉL, Braňo: Slovník slovenského slangu. Bratislava: HEVI 1993. 187 s.

HOLUB, Josef: Stručný slovník etymologický jazyka československého. Praha: Státní nakladatelství 1933. XX, 294 s.

HOLUB, Josef: Stručný slovník etymologický jazyka československého. 2., zcela přepracované a doplněné vyd. Praha: nákladem Československé grafické unie 1937. XVII, 364 s.

HOLUB, Josef – KOPEČNÝ, František: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Státní nakladatelství učebnic 1952. 576 s.

HOLUB, Josef – LYER, Stanislav: Stručný etymologický slovník jazyka českého se zvláštním zřetelem k slovům kulturním a cizím. Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1968. 528 s.

JUNGMANN, Josef: Slownjk česko-německý. Praha 1835 – 1839. 5 zv.

KÁLAL, Karel – KÁLAL, Miroslav: Slovenský slovník z literatury aj nářečí. (Slovensko-český diferenciální.) Banská Bystrica: nákladem vlastním 1923. 1112 s.

KARLÍK, Petr – JANYŠKOVÁ, Ilona: Kontaminace. In: CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. Eds. Petr Karlík – Marek Nekula – Jana Pleskalová. 2017. Dostupné online: <https://www.czechency.org/slovník/KONTAMINACE> [cit. 14. 9. 2021].

KdeJsme.cz. [Data báze jmen a příjmení dle obcí s rozšířenou působností.] Dostupné online: <https://www.kdejsme.cz/> [cit. 14. 9. 2021].

KLUGE, Ferdinand: Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. Bearb. von Elmar Seebold. 25., durchgesehene und erweiterte Aufl. Berlin – Boston: Walter de Gruyter GmbH & Co. KG 2011. LXIX, 1021 s.

KNAPPOVÁ, Miloslava – SLOBODA, Marián: Příjmení. In: CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. Eds. Petr Karlík – Marek Nekula – Jana Pleskalová. 2017. Dostupné online: <https://www.czechency.org/slovník/PŘÍJMENÍ> [cit. 14. 9. 2021].

Krátký slovník slovenského jazyka. 5., doplněné a upravené vyd. Red. Ján Kačala – Matej Považaj – Mária Pisárčiková. Martin: Vydavateľstvo Matice slovenskej 2020. 960 s.

MACHEK, Václav: Etymologický slovník jazyka českého a slovenského. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd 1957. 627 s.

MACHEK, Václav: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Academia 1968. 867 s.

ORAVEC, Peter: Slovník slangu a hovorovej slovenčiny. Praha: Maxdorf 2014. 328 s.

PSJČ online – Příruční slovník jazyka českého (1935 – 1957). Praha: Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, v. v. i., 2007 – 2008. Dostupné online: <https://psjc.ujc.cas.cz/> [cit. 14. 9. 2021].

REJZEK, Jiří: Český etymologický slovník. 3. vyd. (2. přepracované a rozšířené vyd.) Voznice: LEDA 2015. 824 s.

Slovník slovenského jazyka. Red. Štefan Peciar. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1959 – 1968. 6 zv.

Slovník slovenských nářečí. II. L – P (povzchádzat). Red. I. Ripka. Bratislava: Veda 2006. 1 066 s. ISBN 80-244-0900-6.

Slovník současného slovenského jazyka. O – Pn. Hl. red. Alexandra Jarošová. Bratislava: Veda 2021. 1 128 s. ISBN 978-80-224-1904-8.

Truchlozpěvy, rady a nápady, kteréž člověčenstvu všemu, zvláště pak lidu českému přenešťastný sepsal tvor Emanuel Pyšišvor. Ed. Ivan Wernisch. Brno: Druhé město 2007. 53 s.

WERNISCH, Ivan: Doslov. In: Truchlozpěvy, rady a nápady, kteréž člověčenstvu všemu, zvláště pak lidu českému přenešťastný sepsal tvor Emanuel Pyšišvor. Ed. Ivan Wernisch. Brno: Druhé město 2007, s. 52 – 53.

Zo slovenskej onomastickej terminológie: mužské, chlapčenské, ženské, dievčenské, detské a rodovo neutrálne meno

IVETA VALENTOVÁ

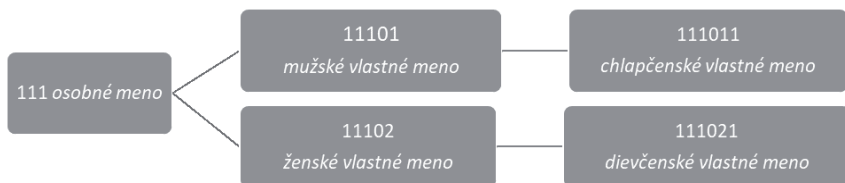
Jazykovedný ústav L. Štúra SAV

Abstract: The paper analyzes the anthroponymic terms *male name/male proper name, female name/female proper name, baby name, boy's name/boy's proper name, girl's name/girl's proper name*, which can be variously stated and understood either within individual languages and onomastic schools or from the point of view of wider use, for example in Slovak. In the system of Slavic onomastic terminology, they were also classified differently within hyponymic-hyperonymic relations. Due to the social need, especially after 1989 and changes in laws, terms such as Slovak *rodovo neutrálne meno* (= gender-neutral name) and *obojrodové meno* (= unisex name) began to be used. Finally, the author submits a proposal for the introduction and systematic processing of these terms in the Slovak onomastics.

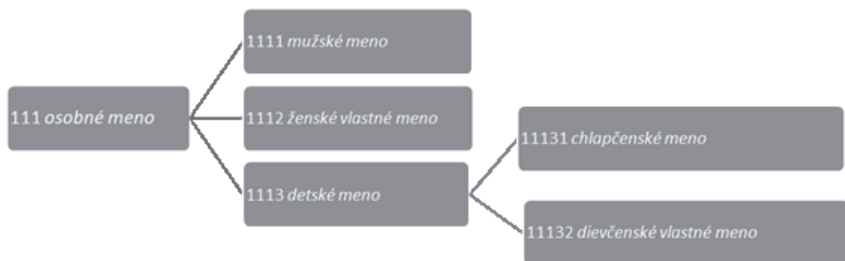
Keywords: Slovak onomastic terminology, anthroponym, male name, female name, baby name, boy's name, girl's name, gender-neutral name, unisex name

V slovanskej onomastickej terminologickej príručke *Základní soustava a terminologie slovanské onomastiky* (Svoboda a kol., 1973; ďalej ZS) sa v rámci desiatinného triedenia termínov podľa objektov a javov označovaných vlastnými menami ako hyponymá termínu *osobné meno* uvádzajú slovenské termíny *mužské vlastné meno* „vlastné meno muža“ s hyponymom *chlapčenské vlastné meno* „vlastné meno chlapca“; *ženské vlastné meno* „vlastné meno ženy“ s hyponymom *dievčenské vlastné meno* „vlastné meno dievča“:

Príspevok bol vypracovaný v rámci grantových projektov VEGA č. 1/0058/20 Teória a terminologický systém slovenskej onomastiky (v kontexte slovanskej a medzinárodnej onomastickej terminológie) a č. 2/0133/20 Slovenský pravopis a jeho pravidlá v kontexte súčasnej jazykovedy a jazykovej praxe.

V aktualizovanej príručke *Osnoven sistem i terminologija na slovenskata onomastika sústava* (Svoboda a kol., 1983; ďalej OS) sa niektoré tieto termíny, ich definície a hierarchizácia pozmenili. Na rovnakej úrovni k termínom *mužské meno* a *ženské vlastné meno* pribudlo *detské meno*:

Z niektorých slovenských termínov neproporcionálne vypadlo adjektívum *vlastný*. Na negatívne dôsledky absencie tohto atribútu najmä v českých onomastických termínoch upozornila J. Pleskalová (2000, s. 42). Ak sa vo viacslovných termínoch vynechá, väčšina termínov môže byť mimo oblasti onomastiky, resp. pre lingvistov, ktorí sa nevenujú onomastike, nejednoznačná, pretože niektoré spojenia (napr. *osobné meno*, ale aj *ženské meno*, *mužské meno*) sa bežne spájajú s propriami, ale i s apelatívami. Z tohto dôvodu J. Pleskalová (2000, s. 43 – 44) navrhla aj tieto termíny uvádzať v jazykovedných pojmoch v podobe čes. *vlastní jméno mužské*, *vlastní jméno ženské* a pod. okrem tých onomastických termínov, pri ktorých je i bez bližšieho určenia jasné, že sa týkajú proprií, napr. čes. *křestní/rodné jméno*.

Pre bulharčinu sa v OS uvádza v zátvorke: *мъжко (собствено) име*, *женско (собствено) име*, ale pre iné jazyky ostali kratšie varianty termínov, napr. v češtine *mužské jméno*, *ženské jméno*. Azda by bolo vhodnej-

šie za základný kratší termín pokladať typ dvojslovného termínu *mužské meno* a za variantné alebo synonymné typy *mužské vlastné meno*, *mužské osobné meno*, ale nezdá sa nám najvhodnejšie ako základné termíny uviesť *mužské meno*, *chlapčenské meno*, *detské meno*, ale *ženské vlastné meno*, *dievčenské vlastné meno*. Definície termínov *mužské* a *ženské meno* sa rozšírili, porov. napr. definíciu v ruštine¹: „Собственное имя, которое по традиции считается в данном языковом коллективе исключительно или принципиально именем мужчины/женщины и ощущается как таковое“ (= *Vlastné meno*, ktoré sa v danom jazykovom spoločenstve tradične považuje výlučne alebo zásadne za meno muža/ženy a ktoré sa tak pociťuje.) (OS, s. 84 – 85).

V. Blanár (1973, s. 58) definoval *ženské vlastné meno* ako „meno vydatej ženskej osoby“ a *mužské vlastné meno* ako „meno ženatej mužskej osoby“, pričom ako hyperonymum pri oboch termínoch uviedol *meno jednotlivca*. Z definícií V. Blanára však vyplýva, že sa tieto termíny v podstate vzťahujú hlavne na priezvisko, pretože to sa zmenou stavu zvykne meniť, samozrejme, podľa tradície hlavne u žien. Vo všeobecnosti najmä v širšej laickej verejnosti sa zase lexikalizované spojenia *mužské meno* a *ženské meno* často redukujú iba na rodné (krstné) meno ako typické rodné meno pre muža alebo pre ženu. Potvrdzuje sa to aj v Slovníku súčasného slovenského jazyka M – N (s. 184, 425; ďalej SSSJ), v ktorom sa pri hesle *meno* uvádzajú tieto spojenia pri 1. význame: „úradné pomenovanie (u nás v dvojmennej alebo viacmennej pomenovacej sústave) dané dieťaťu pri narodení (pri zápise do matriky alebo pri cirkevnom obrade krstu), u nás uvádzané na prvom mieste, *krstné meno*, admin., ofic. *rodné meno*“. Pri heslovom slove *mužský* s významom „súvisiaci s mužom; príznačný pre muža; určený pre muža“ sa uvádza iba spojenie *mužské rodné meno*.

Podľa L. Olivovej-Nezbedovej (1998, s. 54), pokiaľ ide o členenie osobných mien podľa druhu objektov muž, žena i dieťa (chlapec, dievča), majú v češtine (i v ďalších slovanských jazykoch) všetky tieto druhy antroponymických objektov svoje *rodné (krstné) meno* a *priezvisko*, môžu mať i *prezývku a meno domu* (čes. *jméno po chalupě*), predtým mohli mať aj *prímeno* (i *šľachtický predikát*), preto by sa termíny *mužské*, *ženské* a *detské (chlap-*

¹ Zatiaľ čo v ZS sa termíny definujú iba v češtine a nemčine, v OS sa uvádzajú definície v troch jazykoch – v macedónčine, ruštine a nemčine.

české, dievčenské) meno mali členiť ešte na tieto termíny, ktoré by im mali byť podriadené.

V podstate by sme tieto termíny mohli chápať dvojako. Podľa definícií v príručkách ide o akýkoľvek typ osobného mena pre ženu/muža z hľadiska obsahu a formy v rámci daného jazyka. Napríklad z formálnej stránky sa väčšina nielen vo všeobecnosti pôvodom slovanských, ale aj ďalších inojazyčných ženských rodných mien, ktoré majú slovenskú spisovnú úradnú podobu, t. j. sú adaptované do slovenského jazyka (nejde o podoby zapísané v matrikách²), končí na hlásku *-a* (fr. *Nicole* > *Nikola*, fr. *Jeannette* > *Žaneta*, hebr. *Mirjam* > *Miriama*). Možno teda konštatovať, že v slovenčine sa úradné, spisovné podoby ženských mien končia na hlásku *-a*. V matrikách je však zapísaných aj mnoho inojazyčných podôb týchto mien, napr. okrem fr. pravopisnej podoby *Nicole* aj podoby z iných jazykov ako *Nicola*, *Nicol*, *Nikol*, *Nicoll*, *Nicolle*³, ale napr. pre češtinu a aj pre niektoré iné jazyky podoby *Nikola*, *Nikol* môžu byť aj mužské mená (Knappová, s. 268, 511). Za slovenské ženské priezviská možno pokladať prechýlené priezviská, a to bez ohľadu na to, či ide o slobodnú alebo vydatú ženu, a aj ich neúradné komunikačné varianty, t. j. ak ide o živú, neúradnú podobu priezviska ženy, ktoré môže byť prechýlené niektorou z neúradných prechýľovacích prípon *-ka*, *-ička*, *-ovka*, *-uľa*, *-iča*, *-aňa*, *-ena*.

Aj keď z hľadiska vývinu a charakteristiky pomenovacej sústavy (predovšetkým živých mien) má zmysel kvôli sémantickým pomenovacím príznakom poukazujúcim na rodinný vzťah a dedičnosť skúmať osobné mená v triedach ženatých mužov, vydatých žien a slobodných detí, na definovanie všeobecných termínov *mužské meno* a *ženské meno* na to nevidíme dôvod. V súčasnosti je u žien módné zvoliť si priezvisko v mužskej podobe alebo si nechať mužskú podobu priezviska manžela a zároveň prechýlenú podobu priezviska ženy za slobodna. Hoci tradične sa neprechýlené podoby priezvisk považujú výlučne alebo zásadne za meno muža, mužské meno, ich nositeľmi sú aj ženy. Napriek tomu, že ide o ženského nositeľa, je otázne, či by sme

² V súčasnosti je možné do matrik zapisovať aj iné podoby rodných mien, nielen slovenské úradné podoby (bližšie Valentová, 2017, s. 167 – 170). Táto zmena spôsobila aj dvojaké chápanie významu *úradného rodného mena*: 1. slovenská spisovná podoba mena, ktorá je adaptovaná do slovenského jazyka a schválená kodifikačnou autoritou, 2. akákoľvek, t. j. z pravopisnej stránky aj inojazyčná alebo chybná podoba rodného mena, ktorá je zapísaná v matrike.

³ Podľa frekvencie rodných mien z matrik za roky 2006 – 2016.

mohli označiť neprechýlené mužské priezvisko za ženské meno. Vo všeobecnosti však v živom pomenovaní nemusí forma mena, resp. niektorých jeho funkčných členov, poukazovať na mužského alebo ženského nositeľa (porov. napr. Blanár – Matejčík, 1978, s. 26 – 38)⁴. Mužské priezviská môžu mať podobu podstatných mien ženského rodu (*Múčka, Socha, Straka*) alebo iných ženských tvarov slovných druhov (*Borčín, Skákala*), ale skloňujú sa ako životné podstatné mená mužského rodu (Majtán, 2014, s. 10). Z atribútov *mužský, ženský* sa pri charakteristike priezvisk nedá jednoznačne vydedukovať, či sa tým myslí ženský alebo mužský nositeľ, či rod osobného mena alebo motivujúceho apelatíva daného mena. Z uvedených dôvodov nie je v niektorých prípadoch jednoduché definovať, či sa daný druh osobného mena „tradične považuje výlučne alebo zásadne“ za (osobné) meno muža alebo ženy.

Nech už charakterizujeme tieto termíny hocijako, vždy možno natrafiť na nejakú nejednoznačnosť, preto navrhujeme definovať onomastické termíny *mužské/ženské meno* všeobecnejšie ako „vlastné meno muža/ženy, osobné meno muža/ženy; osobné meno, ktoré sa podľa tradície alebo formy považuje v príslušnom jazykovom spoločenstve za vlastné meno pre muža/ženu“ s príkladmi *Svätopluk* (osobné meno v jednomennej pomenovacej sústave, rodné meno), *Adam* (rodné meno), *Peter Kováč* (úradné rodné meno a priezvisko), *Trepec, Hluchý Jožo* (živé osobné mená), *Svätožizna* (osobné meno v jednomennej pomenovacej sústave), *Eva* (rodné meno), *Mária Kováčová* (úradné rodné meno a priezvisko), *Chrobáčka, Marka Lánovská* (živé osobné mená).

V novej slovanskej príručke onomastickej terminológie pribudol z hľadiska hyperonymicko-hyponymických vzťahov ako rovnocenný k termínom *mužské* a *ženské meno* termín *detské meno*, ktorý má dva významy, ale niektoré definície v jednotlivých jazykoch (macedónčine, ruštine, nemčine) sa odlišujú (OS, s. 86):

- 1) Собствено име на дете. (Vlastné meno dieťaťa.)
- 2) Хипокористично иле скратено собствено име на дете. (Нуркорistické alebo skrátene vlastné meno dieťaťa.)

1) Ласкательна или сокращенная форма личного имени, которым зовут ребенка. (Láskavá alebo skrátaná forma osobného mena dieťaťa.)

⁴ Napr. individuálna charakteristika (prezývka) *Ómaria* pre muža, *Ringišpir* pre ženu.

2) „Лепетное“ имя, которым ребенок называет сам себя (Lallnamen). (Deformované, bľabotajúco, maznavo vyslovené meno, ktorým sa dieťa nazýva, hovorí si samo sebe.)

1) Name eines Kindes. (Meno dieťaťa.)

2) Kose- oder Kurzname eines Kindes. (Hypokoristikum alebo skrátané meno dieťaťa.)

Podľa OS môže mať termín *detské meno* v podstate viac významov. Ako základný sa uvádza „vlastné meno dieťaťa“. Tento význam je veľmi všeobecný, v tomto prípade má skôr status len akéhosi súhrnného názvu pre chlapčenské a dievčenské meno. Druhý význam, ktorý by bolo možné označiť aj za užší význam, je „deminutívna alebo hypokoristická podoba mena pre dieťa“. Pravdepodobne sa myslí iba rodného (krstného) mena. Definícia „Лепетное“ имя, которым ребенок называет сам себя (Lallnamen) by sa už dala pokladať za odlišnú. Ide o deformované, bľabotajúco, maznavo (čes. „žvatlavo“) vyslovené meno, ktorým sa dieťa nazýva, hovorí si samo sebe. V staršej slovanskej terminologickej príručke je tento druh mena spracovaný osobitne v rámci členenia antroponým z hľadiska formy, v češtine ako *žvatlavé jméno*, ale napr. v poľštine ako *nazwa dziecęca*, s významom „expresívna podoba mena, ktorú používajú malé deti alebo dospelí pri styku s deťmi“ (ZS, s. 174). V slovenčine sa ekvivalent tohto termínu neuviedol.

Odišne možno chápať aj definíciu *detského mena*, v ktorej sa hovorí v druhom význame o hypokoristiku a skrátanom mene dieťaťa. Nemeckým termínom *Kosenamen* sa však niekedy myslia aj apelatívne oslovenia medzi rodinnými príslušníkmi a blízkymi ľuďmi. Pravdepodobne by sme určité diferencovanosti vo význame tohto termínu alebo lexikalizovaného spojenia našli aj v iných jazykoch či onomastických školách.

Ak by sme *detské meno* chápali ako vlastné meno dieťaťa, je otázne, aký je potom rozdiel medzi akýmkoľvek iným mužským a ženským osobným menom a detským menom. Každé dieťa vyrastie, ale minimálne úradné meno, resp. rodné (krstné) meno mu zvyčajne ostáva stále rovnaké, ak si ho napríklad v dospelosti nezmení. Môže sa mu zmeniť prezývka alebo ho viac neoslovujú napr. deminutívnou podobou či určitou podobou domáceho rodného (krstného) mena, ale je diskutabilné, či existujú napr. špeciálne detské prezývky a ako sa líšia od prezývok pre dospelých, hoci živé mená detí a slobodných majú určité špecifiká, napr. častejšie sa používajú rôz-

ne druhy opisných pomenovacích modelov. Otázne je, či možno za detské meno považovať skrátene hypokoristické podoby rodných (krstných) mien. Na pomenúvanie, resp. oslovenie detí sa skôr využívajú najmä deminutíva vyjadrujúce kladný vzťah, ale tie sa nezvyknú chápať ako synonymá k termínu *detské meno*. Vo všeobecnosti sa z hľadiska jazykovedy používa domáci termín *zdrobneniny*, ktorý vyjadruje buď menší rozmer, menšiu mieru niečoho, alebo najčastejšie kladný citový postoj, pričom sa tento termín (podobne ako hypokoristikum) vzťahuje na apelatívnu i propriálnu lexiku (porov. Encyklopédia jazykovedy, s. 183, 493). Skrátene hypokoristické podoby rodných mien sa používajú na pomenovanie detí, ale aj dospelých, preto by nebolo vhodné chápať termíny *hypokoristikum* a *detské meno* ako synonymá. Maznavé a familiárne slová sa spájajú iba s apelatívnou lexikou, ale ako synonymum k hypokoristikám sa uvádza termín *laudatívum* (tamže, s. 136, 183, 272). S. Pastyřík (2010, s. 12) však uviedol tento termín v rámci onomastickej terminológie ako druh antroponyma so špecifickejším významom „deminutivně meliorativní hypokoristikon: *Pavlíček, Jaroušek, Jituška, Kateřinka*“. Hoci termín *detské meno* neuviedol, dalo by sa v tomto prípade o ňom uvažovať ako o domácom synonyme.

V slovenských slovníkoch sme spojenie *detské meno* nenašli a nie je zaužívané ani v slovenskej onomastike. Môže to súvisieť predovšetkým s tým, že sa osobitne takýto špecifický typ mien s nevyhraneným významom nejak výrazne neskúmal, hoci v rámci výskumu živej, neúradnej antroponymie sa robí výskum aj v kategórii slobodných a detí, do ktorej sa však zaraďujú aj mená slobodných dospelých jedincov. Keďže význam onomastického termínu *detské meno* nie je jednotný a azda ani v ostatných jazykoch zaužívaný, odporúčame ho nateraz v rámci slovenskej onomastickej terminológie definovať iba ako vlastné meno dieťaťa, príp. ho ani neuvádzať.

V onomastických terminologických príručkách (ZS, 1973, s. 36; OS, 1983, s. 88) sa termín *dievčenské vlastné meno* (čes. *děvčí jméno*) definoval všeobecne ako „vlastní jméno dívky“. V novšej príručke sa uvádza poznámka, že v niektorých jazykoch má termín *dievčenské meno* aj význam „priezvisko ženy pred vydajom“, pričom v ruštine sa používa pre tento význam termín *девичья фамилия* (= dievčenské priezvisko). Vo všeobecnosti, nielen v onomastickej terminológii, sa dnes ustálené lexikalizované spojenie *dievčenské meno* zaužívalo v prvom rade vo význame „priezvisko ženy

za slobodna“ a až na druhom mieste je význam „meno pre dievča“ (porov. SSSJ A – G, s. 635), hoci vhodnejší termín pre priezvisko ženy za slobodna by bol skôr *dievčenské priezvisko*. M. Majtán (1979, s. 116) však uviedol, že prídavné meno *dievčenské* nevyhovuje právnej norme, lebo by sa musel zaviesť aj termín *chlapčenské meno (priezvisko)* na označenie rodičovského mena manžela, ktorý po sobáši začal používať priezvisko svojej manželky, preto ako najvhodnejší pre tieto významy ukazuje termín *rodné priezvisko*.⁵

V príručke z roku 1973 (ZS) sa však termín *ženské vlastné meno* uvádza ako hyperonymum termínu *dievčenské vlastné meno*. Podľa definície v príručke z r. 1983 (OS) ide aj o vlastné meno dievčatka a ako hyperonymum sa uvádza *detské meno*. Rovnako sa uvádzajú aj termíny *mužské* a *chlapčenské meno*. Ktoré ženské meno nie je zároveň aj meno pre dievča alebo dievčatko? Pravdepodobne sa myslí rodné meno dievčaťa alebo rodné meno aj s priezviskom? Ide o určité typy deminutívnej alebo hypokoristickej podoby rodného mena, ktorým by už dospelú alebo staršiu ženu nikto neoslovil alebo by nebolo vhodné ju takouto podobou rodného mena oslovovať? Podobné otázky si možno klásť aj pri termínoch *mužské* a *chlapčenské vlastné meno*, resp. *mužské* a *chlapčenské meno*. V podstate by sa tieto termíny *ženské* a *dievčenské meno* mohli pokladať za synonymné, podobne aj *mužské* a *chlapčenské meno*. Ani jedna z príručiek neuvádza pri týchto termínoch príklady. Halszka Górny (2020, s. 205) napr. pre poľskú onomastiku uviedla, že okrem iných termínov, ktoré sa navrhli a uviedli v príručke z r. 1983 (OS), ani poľské ekvivalenty termínov *nazwa dziecięca* (detské meno), *nazwa dziewczęca* (dievčenské meno), *nazwa chłopięca* (chlapčenské meno) sa v poľskej onomastike nevžili.

V. Blanár (1973, s. 58) ich význam chápal na základe vzťahu *slobodný – vydatá, ženatý* (podobne ako pri termínoch *ženské* a *mužské vlastné meno*) ako „meno slobodnej dcéry“ pri *dievčenskom vlastnom mene* a „meno slobodného syna“ pri *chlapčenskom vlastnom mene*. Znovu to azda súvisí aj s výskumom neúradnej (živej) pomenovacej sústavy, z ktorého vyplynulo, že dôležitejší sémantický príznak pri osobných menách je príbuzenský

⁵ M. Majtán (1979, s. 116) uvažoval aj o termíne *rodičovské priezvisko*, ale pomocou prídavného mena *rodný* sa tvoria aj významovo blízke termíny *rodné meno*, *rodné číslo*, *rodný list*, preto aj termín *rodné priezvisko* pokladal za vhodnejšie.

vzťah, nielen poukaz na ženskú alebo mužskú osobu. Z tohto dôvodu, ako sme už spomenuli, sa aj živá antroponymia analyzuje v skupinách ženatí muži, vydaté ženy a slobodné deti (porov. napr. Blanár – Matejčík, 1978, 1983). Otázne je, či sú nejaké rozdiely vo vzťahu *mužské/ženské (vlastné) meno – chlapčenské/dievčenské (vlastné) meno* a či by sa vôbec mali termíny *chlapčenské/dievčenské (vlastné) meno* v rámci slovenskej onomastickej terminológie spracúvať.

Oproti stavu v slovanských príručkách by sa za terminologický neologizmus mohol pokladať pojem *rodovo neutrálne meno* alebo aj synonymum *obojrodové meno*. Hoci typy mien, ktoré mohli nosiť príslušníci oboch pohlaví, už existovali, vznik takéhoto termínu a jeho vyčlenenie ako osobitného typu rodného (krstného), resp. celkovo osobného mena súvisí so spoločenskými zmenami po r. 1989 a s doplnením zákonov o mene a priezvisku nielen na Slovensku, ale napr. aj v Česku. Voľba tzv. rodovo neutrálneho mena (čes. aj *obourodé, oboupohlavní jméno*) sa umožňuje ľuďom, ktorí podstupujú zmenu pohlavia, hoci inak podľa § 2 ods. 2 zákona o mene a priezvisku č. 300/1993 okrem iného nemožno určiť osobe mužského pohlavia ženské meno a naopak. Kvôli týmto prípadom prechodného pomenovania osôb umožňuje slovenský zákon č. 300/1993 (§ 6 ods. 6) a český zákon č. 301/2000 Sb. (§ 72 ods. 5) občanom na základe potvrdenia zdravotníckeho zariadenia o začatí procesu zmeny pohlavia požiadať na Slovensku okresný súd, v Česku matričný úrad o zmenu mena a priezviska na tzv. rodovo neutrálne meno. Za takéto mená možno pokladať napr. rodné mená *Alex, Kim, Nicol, Saša*, ktoré sú zväčša cudzieho pôvodu. Na Slovensku však zatiaľ neboli sformulované kritériá, pomocou ktorých by bolo možné stanoviť, ktoré mená možno považovať za rodovo neutrálne či obojrodové. V Česku stanovila určité kritériá i zoznam týchto mien pre matriky M. Knappová (2017, s. 88 – 94). Vzhľadom na to, že meno má vyjadrovať podľa zákona aj pohlavie svojho nositeľa, v prípadoch trvalého matričného zápisu neutrálnej podoby rodného mena odporučila zápis aj druhého rodného mena, ktorým sa už pohlavie nositeľa určí jednoznačne, napr. *Christie Daniel, Christie Sofie* (tamže, s. 89). Typ obojrodového mena osobitne spracovala M. Knappová aj v *Novom encyklopedickom slovníku češtiny* v rámci termínu *rodné jméno (obourodá jména)*. Uviedla, že v angloamerických krajinách sa následkom tzv. unisexu i v účesoch, obliekaní a pod. stali módnymi obojrodové

mená ako *Sydney, Tracy, Mallory, Taylor* a i., ktoré boli zaznamenané už aj v Česku. Vyskytujú sa však už aj na Slovensku.⁶ V Česku, ale i na Slovensku sa tieto mená môžu využiť práve pre transsexuálne osoby na prechodné obdobie počas procesu zmeny pohlavia. M. Knappová (tamže) pripomenula, že na tento účel je možné využiť aj mnohé obojrodové mená, ktoré sú už zaužívané v podstate v oboidvoch našich krajinách, ako napr. *René, Nikola, Saša, Sáva*, alebo obojrodové domáce podoby mien, napr. *Fanda, Pěťa, Jára, Míra, Sláva*, ktoré sa však po ukončení procesu zmeny nahrádzajú oficiálnymi, základnými podobami (napr. postup: *Karel > Kája > Karolína*), pričom často môže padnúť voľba na úplne iné meno. Pokiaľ totiž nejde o hypokoristickú podobu, ktorá je už osamostatnenou neutrálnou podobou rodného mena, zákon domáce podoby rodných mien neumožňuje zapísať do matriky.⁷

Záver: Onomastické termíny *mužské meno, ženské vlastné meno, detské meno, chlapčenské meno, dievčenské vlastné meno* odporúčame napriek tomu, že v slovenskej onomastike sa všetky nepoužívajú alebo sa dostatočne nevžili, ponechať v rámci systematiky podľa ich spracovania v OS, ale s určitými úpravami ich synonymým a definícií. Neproporcionálne uvádzanie atribútu *vlastný* v týchto termínoch možno vyriešiť tak, že za základný termín sa bude považovať úspornejší typ dvojslovného termínu *mužské meno* a za variantné alebo synonymné typy *mužské vlastné meno, mužské osobné meno*, rovnako aj pri ostatných uvedených termínoch. Možno však uvažovať o tom, že sa v rámci slovenskej onomastickej terminológie nespracujú alebo sa spracujú len termíny *mužské meno, ženské meno* a ich rozšírené synonymné podoby, pretože tieto termíny, resp. lexikalizované spojenia sú známe a majú širšie využitie nielen ako onomastické termíny a zväčša sa spájajú len s rodným (krstným) menom. Dôvodom nespracovania ostatných uvedených termínov by mohlo byť aj to, že niektoré definície sú vágne, nie je ustálená definícia termínu *detské meno*, nemožno určiť relevantné rozdiely napr. medzi *mužským a chlapčenským menom, ženským a dievčenským menom*. Uvedené výrazy sa nenachádzajú v slovenských slovníkoch ani

⁶ Napríklad v matrikách za roky 2006 – 2016 bolo zapísaných 6 rodných mien *Sydney*, 6 *Tracy* a 11 *Taylor*.

⁷ Ak, samozrejme, takáto domácka podoba nie je už samostatnou neutrálnou podobou v inom jazyku, pretože do matrik je možné zapísať aj cudzojazyčné rodné mená.

v *Encyklopédii jazykovedy* či v *Novom encyklopedickom slovníku češtiny*. Lexikalizované spojenie *dievčenské meno* má v širšej lingvistickej, ale aj v laickej verejnosti skôr zaužívaný význam „priezvisko ženy za slobodná“. Odporučili by sme však v súvislosti s meniacou sa spoločenskou situáciou i so zákonom o mene a priezvisku zaradiť do onomastickej terminológie termín *rodovo neutrálne meno* alebo *obojrodové meno* ako vlastné meno, osobné meno, ktoré je vhodné pre muža i pre ženu (aj s atribútmi *vlastný, osobný*). Vzhľadom na spoločenskú potrebu by bolo náležité sa týmto menám venovať v rámci onomastických výskumov a vypracovať ich zoznam, resp. kritériá ich výberu pre slovenské matriky.

LITERATÚRA

BLANÁR, Vincent: Teoretické problémy onomastickej terminológie. In: *Makedonski jazik*, 1973, roč. 24, s. 51 – 62.

BLANÁR, Vincent – MATEJČÍK, Ján: *Živé mená na strednom Slovensku*. 1. 1. Designácia osobného mena. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1978. 413 s. *Živé mená na strednom Slovensku*. 1. 2. Distribúcia obsahových modelov. Martin: Osveta 1983. 647 s.

Encyklopédia jazykovedy. Eds. J. Mistrík a kol. Bratislava: Obzor 1993. 513 s.

GÓRNY, Halszka: Polska terminologia antroponomastyczna – ku systematyzacji i normalizacji. In: *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio FF – Philologiae*, 2020, roč. 37, s. 105 – 117.

KNAPPOVÁ, Miloslava: *Jak se bude vaše dítě jmenovat? 6., aktualizované a rozšířené vydání*. Praha: Academia 2017. 920 s.

KNAPPOVÁ, Miloslava: *Rodné jméno*. In: *CzechEncy. Nový encyklopedický slovník češtiny*. Eds. P. Karlík – M. Nekula – J. Pleskalová. Brno: Masarykova univerzita 2012 – 2020. Dostupné na https://www.czechency.org/slovník/RODNÉ_JMÉNO. [cit. 31. 3. 2021].

MAJTÁN, Milan: *Zo slovenskej onomastickej terminológie (Rodné meno, rodné priezvisko)*. In: *Kultúra slova*, 1979, roč. 13, č. 4, s. 115 – 117.

MAJTÁN, Milan: *Naše priezviská*. Bratislava: Veda 2014. 196 s. ISBN 978-80-224-1357-2.

OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše: *K hierarchii onomastických termínů podle objektů pojmenovaných vlastními jmény*. In: *Acta onomastica*, 1998, roč. 39, s. 46 – 54.

PASTYŘÍK, Svatopluk: *Rukověť pro onomastické semináře*. Slovníček. Pro studenty onomastických disciplín. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové 2010. 27 s. Dostupné na <https://adoc.pub/rukov-pro-onomasticke-seminae-slovniek.html>.

PLESKALOVÁ, Jana: *K problémům onomastické terminologie*. In: *Čeština – univerzália a špecifika*. 2. Sborník konference ve Šlapanicích u Brna 17. – 19. 11. 1999. Brno: Masarykova univerzita 2000, s. 41 – 46.

Slovník súčasného slovenského jazyka. M – N. Ed. A. Jarošová. Bratislava: Veda 2015. 1104 s. ISBN 978-80-224-1485-2.

SVOBODA, Jan a kol.: Základní soustava a terminologie slovanské onomastiky. In: Zpravodaj Místopisné komise ČSAV, 1973, roč. 14, č. 1, 280 s.

SVOBODA, Jan a kol.: Osnoven sistem i terminologija na slovenskata onomastika. Skopje: Makedonska akademija na naukite i umetnostite 1983. 412 s.

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 300/1993 Z. z. o mene a priezvisku. Dostupné na <https://www.zakonypreludi.sk/zz/1993-300>). [cit. 31. 3. 2021].

Zákon č. 301/2000 Sb. ze dne 2. srpna 2000 o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů. Dostupné na <https://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=49658&nr=301~2F2000&rpp=15#local-content>. [cit. 31. 3. 2021].

TERMINOLOGICKÉ SÚPISY

Nové slovenské mená rodov úžitkových rastlín mierneho klimatického pásma

MICHAL HRABOVSKÝ (*Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave*)
– JÁN KLIMENT (*Botanická záhrada UK, Blatnica*) – IVETA VANČOVÁ (*Jazykovedný ústav
L. Štúra SAV*)

Slovenské botanické menoslovie sa prednostne vytvára pre úžitkové rastliny. Väčšina známych rodov úžitkových rastlín mierneho klimatického pásma má platné slovenské meno (Červenka a kol. 1986). Úžitkové rastliny subtropických až tropických oblastí boli publikované v rubrike Terminologické súpisy v časopise Kultúra slova (Hrabovský a kol., 2019). Napriek tomu sa v publikáciách, v ktorých sa vyžaduje preklad do slovenského jazyka, zriedkavo vyskytujú mená rodov, ktoré stále nemajú vytvorený slovenský ekvivalent. Preto sme z internetových databáz¹ čerpajúcich informácie o úžitkovosti rastlín z tisícok celosvetových publikácií excerpovali všetky vedecké mená rastlinných rodov, ktoré ešte nemajú vytvorené slovenské meno. Keďže databázy čerpajú informácie aj zo starších knižných zdrojov, pri niektorých úžitkových rastlinách sa v nich uvádzajú staršie synonymá. Podľa súčasných taxonomických koncepcií sme tieto staršie mená nahradili aktuálnymi, preto ak by čitateľ nevedel nájsť v zozname rodov meno niektorej úžitkovej rastliny, ku ktorému potrebuje slovenský ekvivalent, odporúčame overiť si aktuálnosť vedeckého mena.

Mnohé mená v predložennom zozname sú takzvané spoločné mená, pretože pravidlá botanického menoslovia umožňujú dávať geneticky príbuzným menám rovnaké slovenské meno. V zozname sa nachádzajú aj opravené mená, ktoré boli publikované v predošlých sériách v Kultúre slova v nesprávnej podobe. Najväčší podiel však tvoria mená novonavrhnuté a schválené odbornou komisiou pre menoslovie rastlín.

¹ Najmä z databáz Plants for a Future (pfaf.org) a Useful Temperate Plants (temperate.theferns.info).

ZOZNAM RODOVÝCH MIEN

- Acidosasa* Chu et Chao ex Keng f. – bambuštek
Acourtia D. Don – akurcia
Actinea Juss. – aktinea
Adenostoma Hook. et Arn. – masťovka
Adesmia DC., nom. cons. – voľnotyčinkovka
Adina Salisb. – adina
Agalinis Raf., nom. cons. – agalinka
Agoseris Raf. – púpavník
Agriophyllum M. Bieb. – púšťovec
Achlys DC. – srnovec
Ainsliaea DC. – klanokvetka
Amentotaxus Pilg. – jahňadotis
Amianthium A. Gray, nom. cons. – muchotrávok
Ammopiptanthus S. H. Cheng – púšťovník
Amomyrtus (Burret) D. Legrand et Kausel – amomyrta
Ampelocalamus S. L. Chen., T. H. Wen et G. Y. Sheng – trst'ovník
Androstephium Torr. – belások
Anemopsis Hook. et Arn. – vetrovec
Anisocampium C. Presl – papradka
Antiaropsis K. Schum. – ančarovec (syn. antiarovec)
Aplectrum (Nutt.) Torr. – tmelovec
Apodasmia B. G. Briggs et L. A. S. Johnson – šidlolistovka
Arabidella (F. Muell.) O. E. Schulz – arábočka
Argyrolobium Eckl. et Zeyh., nom. cons. – striebrostrukovec
Arjona Cav. – archona
Arnoglossum Raf. – rýchlodel
Arthromeris (T. Moore) J. Sm. – artroméra
Aspalathus L. – čajovec
Astrebla F. Muell. – astrebla
Astroloma R. Br. – ihlolistok
Atractylis L. – vretenník
Atractylodes DC. – vretenníkovec
Azara Ruiz et Pav. – azara
Balsamorhiza Hook. et Nutt. – balzamník
Baphicacanthus Bremek. – bafikakant
Bashania P. C. Keng et T. P. Yi – bašánia
Bergbambos Stapleton – trstinovec
Blephilia (L.) Raf. – blefília
Bloomeria Kellogg – zlatokvetka
Bobartia L., nom. cons. – bobarcia
Boeninghausenia Rchb. ex Meisn., nom. cons. – bieloruta
Bongardia C. A. Mey. – bongardia
Boopis Juss. – kvetohlav
Borinda Stapleton – borinda
Brachyglottis J. R. Forst. et G. Forst. – krátkolúčovka
Brachyloma Sond. – lykovcovka
Brickelliastrum R. M. King. et H. Rob. – brikelkovec
Bulbinella Kunth – bulbinka

- Caesia* R. Br. – sinavka
Calicotome Link – zanovät'
Callicoma Andrews – kalikoma
Callirhoe Nutt. – kaliroa
Calotis R. Br. – kalota
Carphephorus Cass. – plievkohlá-
vok
Cassinia R. Br., nom. cons. – kasínia
Catolobus (C. A. Mey.) Al-Shehbaz
– krivoplod
Caulanthus S. Watson – plochostrap-
covec
Cautleya (Royle ex Benth.) Hook. f.
– zázvorka
Chamaeleon Cass. – pichliačik
Chamaesaracha (Gray) Benth. – sa-
rachovec
Chesneya Lindl. ex Endl. – prízem-
nica
Chiliotrichum Cass. – astra
Chilopsis D. Don – pyskovec
Chimonobambusa Makino – pabam-
bus
Chimonocalamus J. R. Xue et T. P.
Yi – trstinovec
Chlorogalum (Lindl.) Kunth – ble-
davec
Chondrosom Desv. – hrebienkavec
Chrysogonum L. – zlatúšik
Chrysolepis Hjelmq. – zlatočiasko-
vec
Claytosmunda (Y. Yatabe, N. Murak.
et K. Iwats) Metzgar et Rouhan –
osmunda
Clintonia Raf. – klintonia
Coincya Rouy – kapustienka
Colquhounia Wall. – kohúnia
Coluria R. Br. – kolúria
Comandra Nutt. – komandra
Conandron Siebold et Zucc. – ko-
nandron
Conanthera Ruiz et Pav. – konantera
Conradina A. Gray – rozmarínovka
Corethrodedron Fisch. ex Bashiner
– sekernica
Corynabutilon (K. Schum) Kearney
– podslnečník
Cousinia Cass. – bodliačka
Crepidiastrum Nakai – škardinec
Cryptotaenia DC. – petržlenovka
Cunila D. Royen, nom. cons. – ma-
joránček
Cyanella L. – cyanelka
Cyathodes Labill. – pohárikovec
Cyclopia Vent. – medoker
Cyclosporum Lag., nom. cons. –
kruhoplodec
Cymbonotus Cass. – člnkoplod
Cymopterus Raf. – vlnokrídlac
Dalea L., nom. cons. – dalea
Damasonium Mill. – žabník
Daviesia Sm. – moridlovec
Deinandra Greene – dechtovka
Deinantha Maxim. – hortenzijka
Dermatophyllum Griseb. – kožolist
Diarthron Turcz. – stelerovec
Dicoria Torr. et A. Gray – dvojhľávka
Dichelachne Endl. – ometlík
Dichopogon Kunth – článkovec
Diphylleia Michx. – tratikvet

- Diploglottis* Hook. f. – tamarindovec
Diplopterygium (Diels) Nakai – dvojkřídlatkovec
Dipogon Liebm., nom. cons. – fazuľovka
Disphyma N. E. Br. – dvojhrbka
Disporopsis Hance – kokorík
Distylium Siebold et Zucc. – dvojn elkovec
Docynia Decne. – jabľoňovka
Drepanostachyum Keng f. – trst'ovnik
Eminium Schott – áronec
Enkianthus Lour. – zvonkovec
Entelea R. Br. – slezovnik
Epifagus Nutt., nom. cons. – bukomor
Ericameria Nutt. – žltoker
Eriophyton Benth. – vlnov ek
Erythrostemon Klotzsch – cezalpiňovec
Escontria Rose – eskontria
Eustrephus R. Br. – šplhavkovec
Eutrochium Raf. – konop a 
Fagonia L. – fagónia
Farfugium Lindl. – podbeľovec
Fibigia Medik. – fibígia
Filifolium Kitam. – niťolístok
Frasera Walter – losovka
Fremontodendron Coville – flanelovník
Galax Sims, nom. cons. – ranostr b
Gelidocalamus T. H. Wen – trst'ovnik
Geocalulon Fernald – zemobyľ
Gingidia J. W. Dawson – gingídia
Gonostegia Tutcz. – kosticelka
Greigia Regel – greigia
Gutierrezia Lag. – zlatobyľ
Gymnocoronis DC. – šiřatka
Gynatrix Alef. – konopovec
Halenia Borkh., nom. cons. – hal nia
Halerpestes Greene – iskernica
Haplopappus Cass., nom. cons. – bruchohoj
Heldreichia Boiss. – heldrajchia
Heliomeris Nutt. – sne ník
Hemizonia DC. – dechtovka
Herpetospermum Wall. ex Benth. et Hook. f. – vie koplodka
Hesperaloe Engelm. – aloovka
Hesperocallis A. Gray – pustinovka
Hesperoyucca (Engelm.) Baker – juka
Heteropappus Less. – astra
Hexastylis Raf. – kopytník
Himalayacalamus Keng f. – trst'ovnik
Hoheria A. Cunn. – hoh ria
Hoita Rydb. – hojta
Hololeion Kitam. – jastrabec
Homoranthus A. Cunn. ex Schauer – homorant
Hymenopappus L'H r. – planinovec
Hymenoxys Cass. – pr riovec
Indocalamus Nakai – trst'ovnik
Indosasa McClure – bambuřtek
Isocoma Nutt. – zlatuřka

- Ixeridium* (A. Gray) Tzvelev – ixerovka
Ixeris (Cass.) Cass. – ixera
Knightia R. Br., nom. cons. – revaréva
Koyamacalia H. Rob. et Brettell – pastarček
Kunzea Rehb., nom. cons. – kuncea
Ladeania A. N. Egan et Reveal – ladeanka
Lagoecia L. – rascovka
Lagochilus Bunge ex Benth. – dvoj-pyskovec
Lachnanthes Elliott, nom. cons. – krutihlav
Laretia Gillies et Hook. – lareta
Lemnaphyllum C. Presl – čiarkolístok
Leobordea Del. – lucerník
Lepidosperma Labill. – šašinka
Lepidothamnus Phil. – drobnoihličník
Leptomeria R. Br. – leptoméria
Leptopteris C. Presl – leptoptera
Lessertia DC., nom. cons. – mechúrnikovec
Leucocrinum Nutt. ex A. Gray – bielohvezd
Leucopogon R. Br., nom. cons. – bielovlas
Lissanthe R. Br. – lisanta
Lomatium Raf. – obrubovec
Lophomyrtus Burret – myrtovka
Lotononis (DC.) Eckl. et Zeyh., nom. cons. – lucerník
Lygodesmia D. Don – čakanôčka
Macromeria D. Don – kamienka
Marah Kellogg – mára
Marsippospermum Desv. – sitinovec
Meehania Britton – méhania
Megacarpaea DC. – šešul'kovec (syn. priveskovka)
Megacodon (Hemsl.) Harry Sm. – veľkohorec
Melicytus J. R. Forst. et G. Forst. – medonos
Melichrus R. Br. – medodar
Mentzelia L. – mencélia
Metaplexis R. Br. – luskáčovec
Microlaena R. Br. – mikroléna
Micromeria Benth., nom. cons. – mäťuška
Mitella L. – mitelka
Modiola Moench – modiola
Modiolastrum K. Schum. – modiolovec
Monardella L. – monardela
Monotoca R. Br. – monotoka
Mosla (Benth.) Buch.-Ham. ex Maxim. – mosla
Musineon Raf. – musinček
Myracrodruon Allemão et M. Allemão – trávovník
Myriactis Less. – stolúčovka
Myrteola O. Berg, nom. cons. – myrtovka
Nabalis Cass. – štrkáčovec
Navarretia Ruiz et Pav. – ihelnička
Neolitsea (Benth. et Hook. f.) Merr. – novolitsea

- Neomyrtus* Burret – myrtovka
Neoshirakia Esser – mliečnikovník
Notholirion Wall. ex Boiss. – paľalia
Notholithocarpus Manos, Cannon et
 S. H. Oh – padubovec
Nothotsuga Hu ex C. N. Page – pa-
 jedľovec
Olneya A. Gray – olneja
Orbexilum Raf. – hlávkovec
Oreomyrrhis Endl. – čechrik
Orychophragmus Bunge – kapust-
 ník
Osmorhiza Raf., nom. cons. – čech-
 ricovka
Osmundastrum C. Presl – osmunda
Oxyrhynchus Brandegee – fazuľkáč
Pachyphragma Rchb. – cesnačkovka
Parasenecio W. W. Sm. et Small –
 pastarček
Parrotiopsis (Nied.) C. K. Schneid.
 – parótiovec
Parryella Torr. et A. Gray – parielia
Pectis L. – pekta
Pedimelum Rydb. – zemechlieb
Peltaria Jacq. – štitenka
Pentaglottis Tausch – alkanovec
Pentachondra R. Br. – päťkôstočka
Peracarpa Hook. f. et Thomson –
 perakarpa
Perideridia Rchb. – jampa
Peteria A. Gray – peterka
Phaleria Jack – faléria
Philcoxia P. Taylor et V. C. Souza –
 červolapka
Phoradendron Nutt. – lúpežník
Phyllobium Fisch. – ľadviník
Phyllospadix Hook. – zosterovec
Physaliastrum Makino – machovko-
 vec
Pimelea Banks ex Gaertn., nom.
 cons. – pimeľka
Pinckneya Michx. – zimnicovník
Pinellia Ten., nom. cons. – pinelka
Plagiobothrys Fisch. et C. A. Mey. –
 nezábudník
Platycrater Siebold et Zucc. – hor-
 tenzia
Pleiacanthus (Nutt.) Rydb. – mno-
 hotřňovec
Plenasium C. Presl – osmunda
Podocytisus Boiss. et Heldr. – krát-
 koprútnatec
Podolepis Labill., nom. cons. – zá-
 krovec
Pogogyne Benth. – mäťovníček
Pogonatherum P. Beauv. – pandov-
 ček
Poliomintha A. Gray – sivomäta
Polylepis Ruiz et Pav. – šúpavec
Polytaenia DC. – prériovka
Pomaria Cav. – pomária
Prangos Lindl. – praník
Pringlea T. Anderson ex Hook. f. –
 skorbutovka
Pseudopanax K. Koch – paženšen
Pseudotaxus W. C. Cheng – bielotis
Psorothamnus Rydb. – prašivník
Pugionium Gaertn. – dvojhrotík
Pyrrhopappus DC., nom. cons. – ša-
 látovec

- Rafnia* Thunb. – rafnia
Ramorinoa Speg. – ramorinka
Raukaua Seemann – raukava
Reichardia Roth – slncohlávka
Reineckea Kunth, nom. cons. – konvalinkovec
Rhamnella Miq. – rešetliakovka
Rhynchoriza Baill. – ryžovec
Rhynchosia Lour., nom. cons. – nosatka
Romulea Maratti, nom. cons. – romulea
Roscoea Sm. – zázvorček
Rulingia R. Br., nom. cons. – rulin-gia
Saposhnikovia Schischk. – vetro-lomka
Sarcocornia A. J. Scott – slanorožec
Sarcopoterium Spach – krvavník
Saruma Oliv. – saruma
Sasaella Makino – bambuska
Sasamorpha Nakai – bambuštek
Searsia F. A. Barkley – sumachovka
Sebaea Sol. ex R. Br. – sebea
Semiaquilegia Makino – orličkovec
Schizophragma Siebold et Zucc. – klanostenka
Schoenoplectiella Lye – škripinček
Sigesbeckia L. – lúčozákrovovka
Sinosasa L.-C. Chia ex N.-H. Xia, Q.-M. Qin et Y.-H. Tong – bambuštek
Siphonostegia Benth. – dlhorúrkovka
Sison L. – sizón
Sparaxis Ker Gawl. – harlekýnka
Sphaeralcea A. St.-Hil. – kruhosle-zovka
Sphaerophysa DC. – vakovka
Stanleya Nutt. – pochodňovka
Stellera L. – stelera
Stephanomeria Nutt. – drôtovka
Stilbocarpa (Hook. f.) Decne. et Planch. – ozrutnica
Strongylodon Vogel – pazúrostrapec
Strophostyles Elliott – bôbovka
Stylophorum Nutt. – lastovičníkovec
Stylosanthes Sw. – stylozant
Syneilesis Maxim. – klanolistec
Synurus Iljin – lopúchovec
Taenidia (Torr. et A. Gray) Drude – tenídia
Tarenaya Raf. – kleoma
Tetraglochin Poepp. – štvorkrídliak
Tetraneuris E. L. Greene – štvorži-lovka
Thamnocalamus Munro – trstinovec
Thapsia L. – tapsia
Thaspium Nutt. – paštrnákovec
Thelesperma Less. – kráska
Thymbra L. – tymiánka
Tilingia Regel et Tiling – tilingia
Trachymene Rudge – trachyménka
Trigonotis Steven – nezábudok
Trichostema L. – odenka
Trilisa (Cass.) Cass. – triliza
Triosteum L. – trojkôstkovec
Triteleia Douglas ex Lindl. – trite-leja
Trochocarpa R. Br. – kolieskovec
Turczaninowia Endl. – turčaninovka

Urospermum Scop. – klepucha
Virgilia Poir., nom. cons. – virgília
Wyethia Nutt. – muličník
Youngia Cass. – jastrabnica
Zieria Sm. – trojlístkovka
Zizia W. D. J. Koch – cícia
Zuccagnia Cav., nom. cons. – cukánia

× *Amelasorbus* Rehder [*Amelanchier*
× *Sorbus*] – muchojarabina
× *Phyllosasa* Demoly – pabambus
× *Pyrocydonia* H. K. A. Winkl. ex L.
L. Daniel [*Cydonia* × *Pyrus*] –
hruškodula

Zhrnutie a záverečné poďakovanie

V príspevku sa uvádza 320 mien úžitkových rastlín z mierneho klimatického pásma vrátane troch medzirodových krížencov a dvoch opravených rodov *Antiaropsis* a *Megacarpaea*. Týmto zoznamom sa končí séria príspevkov o rodových menách cievnatých rastlín zrevidovaných podľa aktuálneho vedeckého poznania. Ďakujeme členom Nomenklatorickej komisie Slovenskej botanickej spoločnosti pri Slovenskej akadémii vied za návrhy a pripomienky k menám, ako aj za posúdenie ich vhodnosti. Vďaka patrí aj redakcii časopisu Kultúra slova za publikovanie obsiahlych zoznamov mien a recenzentom za skvalitnenie príspevkov.

LITERATÚRA

ČERVENKA, Martin – ČINČURA, František – JASIČOVÁ, Mária – ZÁBORSKÝ Ján: Slovenské botanické názvoslovie. Bratislava: Príroda 1986. 520 s.

HRABOVSKÝ, Michal – KLIMENT, Ján – GURIČANOVÁ, Dana: Nové slovenské mená subtropických a tropických úžitkových rastlín. 1. Rody začínajúce sa písmenom A – C. In: Kultúra slova, 2019, roč. 53, č. 2, s. 80 – 90.

Latinsko-slovensko-česko-rusko-bieloruský slovník oficiálních názvov léčivých rostlín. 3. část (E – F)

MÁRIA BAČOVÁ

Katedra rusistiky Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre

latinský (medzinárodný vedecký) názov	slovenský názov	český názov	ruský názov	bieloruský názov
<i>Echium vulgare</i> L.	hadinec obyčajný, m.	hadinec obecny, m.	синяк обыкновенный, м.	сіняк звычайны, м.
<i>Echinacea purpurea</i> (L.) Moench.	echinacea purpurová, ž.	тřapatkovka nachová, ž.	эхинацея пурпурная, ж.	эхінацея пурпуровая, ж.
<i>Echinops ritro</i> L.	ježibaba belasá, ž.	bělotrn modrý, m.	мордовник обыкновенный, м.	мардоўнік звычайны, м.
<i>Echinops sphaerocephalus</i> L.	ježibaba guľatohlavá, ž.	bělotrn kulatohlavý, m.	мордовник шароголовый, м.	мардоўнік круглагаловы, м.
<i>Elaeagnus angustifolia</i> L.	hlošina úzkolistá, ž.	hlošina úzkolistá, ž.	лох узколистный, м.	лох вузкалісты, м.
<i>Elaeagnus rhamnoides</i> (L.) A. Nelson (<i>Hippophae rhamnoides</i> L.)	rakytník rešetlakovitý, m.	rakytník řešetlákový, m.	облепиха крушиновидная, ж.	абляпіха крушынападобная, ж.
<i>Eleutherococcus senticosus</i> Rupr. et Maxim.	všehojovec štetinatý, m.	eleuterokok ostnatý, m.	элеутерокок колючий, м.	элеўтэракок калючы, м.
<i>Elymus repens</i> (L.) Gould (<i>Elytrigia repens</i> /L./ Beauv)	pýr plazivý, m.	pýr plazivý, m.	пырей ползучий, м.	пырнік паўзучы, м.
<i>Empetrum nigrum</i> L.	šucha čierna, ž.	šicha černá, ž.	водяника чёрная, ж.	багноўка чорная, ж. (вадзяніка чорная, ж.)
<i>Ephedra distachya</i> L.	chvojník dvojklasý, m.	chvojník dvouklasý, m.	хвойник двухколосковый, м. (эфедра двухколосковая, ж.)	эфедра двухкалосковая, ж.
<i>Epilobium hirsutum</i> L.	vřbovka chlpatá, ž.	vrbovka chlpatá, ž.	кипрей волосистый, м. (кипрей мохнатый, м.)	скрыпень валацісты, м. (скрыпень касматы, м.)
<i>Epilobium palustre</i> L.	vřbovka močiar-na, ž.	vrbovka bahenní, ž.	кипрей болотный, м.	скрыпень балотны, м.

<i>Equisetum arvense</i> L.	praslička roľná, ž.	přeslička rolní, ž.	хвощ полевой, м.	хвошч палявы, м.
<i>Erigeron canadensis</i> L. (<i>Conyza canadensis</i> [L.] Cronq.)	turica kanadská, ž.	turanka kanadská, ž.	мелколепестник канадский, м.	жулкапа канадская, ж.
<i>Eriophorum latifolium</i> Hoppe	páperník širokolistý, m.	suchopýr širolistý, m.	пушица широколистная, ж.	падвей шыракалісты, м.
<i>Erodium cicutarium</i> (L.) L'Hér.	bocianik rozpukovitý, m.	pumpava obecná, ž.	аистник цикотовый, м. (аистник обыкновенный, м.)	бусельнік цыкутавы, м.
<i>Eryngium planum</i> L.	kotůč modrastý, m.	máčka plocholistá, ž.	синеголовник плоский, м. (синеголовник плосколистный, м.)	сінегаловік плоскі, м. (сінегаловік пласкалісты, м.)
<i>Erysimum cheiranthoides</i> L.	horčičník cheirantovitý, m.	trýzel malokvětý, m.	желтушник левкойный, м.	жаўтушнік лакфіёлавы, м. (жаўтушнік ляўкойны, м.)
<i>Erysimum difusum</i> Ehrh.	horčičník konáristý, m.	trýzel rozvětvený, m.	желтушник раскидистый, м.	жаўтушнік раскідзісты, м.
<i>Eucalyptus globulus</i> Labill.	eukalyptus guľatoplodý, m.	blahovičník kulaťtoplodý, m.	эвкалипт шаровидный, м. (эвкалипт шариковый, м.)	эўкаліпт шарыкавы, м. (эўкаліпт шарападобны, м.)
<i>Euonymus europaeus</i> L.	bršlen európsky, m.	brslen evropský, m.	бересклет европейский, м.	брызгліна еўрапейская, ж.
<i>Euphrasia rostkoviana</i> Hayne (<i>Euphrasia officinalis</i> L.)	očianka lekárská, ž.	světlík lékařský, m.	очанка Ростковина, ж. (очанка лекарственная, ж.)	цяцюшнік Растковіуса, м. (цяцюшнік лекавы, м.)
<i>Euphrasia stricta</i> J. P. Wolff ex J. F. Lehm.	očianka tuhá, ž.	světlík tuhý, m.	очанка прямая, ж. (очанка прямостоячая, ж.)	цяцюшнік прамастаячы, м.
<i>Fagopyrum esculentum</i> Moench	pohánka jedlá, ž.	pohanka obecná, ž.	гречиха посевная, ж.	грэчка пасяўная, ж.
<i>Fagopyrum tataricum</i> (L.) Gertn.	pohánka tatarská, ž.	pohanka tatarská, ž.	гречиха татарская, ж.	грэчка татарская, ж.
<i>Fagus sylvatica</i> L.	buk lesný, m.	buk lesní, m.	бук лесной, м.	бук лясны, м. (бук еўрапейскі, м.)
<i>Ferula assafoetida</i> L.	feruľa čertova, ž.	ločidlo čertovo lejno, s.	ферула вонючая, ж.	ферула смярдзючая, ж.

<i>Ficus carica</i> L.	figovník obyčajný, m.	smokvoň obecná, ž.	смоковница обыкновенная, ж. (инжир, м.)	смакоўніца звычайная, ж. (інжыр, м.)
<i>Ficaria verna</i> Huds.	blyskáč jarný, m. (blyskáč cibul'katý, m.)	orsej jarní, m.	чистяк весенний, м.	чысцяк веснавы, м. (чыстацел вясенні, м.)
<i>Filipendula ulmaria</i> (L.) Maxim.	túžobník brestový, m.	tužebník jilmový, m.	лабазник вязолистный, м. (таволга вязолистная, ж.)	вятроўнік вязалісты, м.
<i>Foeniculum vulgare</i> Mill.	fenikel obyčajný, m.	fenykl obecný, m.	фенхель обыкновенный, м.	фенхель звычайны, м.
<i>Forsythia × intermedia</i> Zabel	zlatovka prostředná, ž.	zlatice prostřední, ž.	форсайтия средняя, ж. (форзиция средняя, ж.)	фарзіцыя сярэдняя, ж.
<i>Forsythia suspensa</i> (Thunb.) Vahl	zlatovka previsnutá, ž.	zlatice převislá, ž.	форсайтия пониклая, ж. (форзиция пониклая, ж.)	фарзіцыя паніклая, ж.
<i>Fragaria vesca</i> L.	jahoda obyčajná, ž.	jahodník obecný, m.	земляника лесная, ж.	суніцы лясныя, мн.
<i>Frangula alnus</i> Mill.	krušina jelšová, ž.	krušina olšová, ž.	крушина ольховидная, ж. (крушина ломкая, ж.)	крушына вольхападобная, ж. (крушына ломкая, ж.)
<i>Fraxinus excelsior</i> L.	jasen štíhly, m.	jasan ztepilý, m.	ясень обыкновенный, м.	ясень звычайны, м.
<i>Fucus vesiculosus</i> L.	chaluha bublinatá, ž.	chaluha bublinatá, ž.	фукус пузырчатый, м.	фукус пузыраваты, м.
<i>Fumaria officinalis</i> L.	zemedym lekářsky, m.	zemědým lékařský, m.	дымянка лекарственная, ж.	дымніца лекавая, ж.

ZO STUDNICE RODNEJ REČI

Hruški, hruški, cukrovianki

„Ani jeden kraj na Slovensku nepredstavuje tak pestro nárečove difrencovanú oblasť ako bývalá stolica Gemerská.“ Takto sa vo svojej monografii vyjadril o Gemeri a jeho nárečiach jazykovedec a rodák z Revúcej Jozef Orlovský. Oblasť Gemera je v porovnaní s inými nárečovými areálmi nárečovo výraznejšie diferencovaná. Gemerské nárečia sú výnimočné tým, že sa v nich prejavujú tak stredoslovenské, ako aj východoslovenské nárečové javy vďaka geografickej polohe Gemera a jeho susedstvu na západe s Novohradom, na severe s Horehroním a so Spišom a na východe s Abovom. V neposlednom rade vďaka za svoj osobitý charakter aj kontaktu s inými jazykmi, najmä s maďarčinou a nemčinou. Podľa Štefana Tóbika (2018, s. 28) sa nárečia na území Gemera delia na vlastné a nevlastné. Vlastné nárečia zahŕňajú tri skupiny: nárečia juhozápadného, stredného a východného Gemera. Nevlastné nárečia nevznikli v Gemeri, do tejto oblasti ich priniesli kolonisti z rôznych oblastí Slovenska. Nevlastnými nárečiami sú nárečia niektorých obcí v severnom, severozápadnom a južnom Gemeri.

V tomto príspevku sa zameriame na časť slovnej zásoby nárečí stredného Gemera, teda obcí ležiacich v Ratkovskej, Muránskej a Štítnickej doline, a výberovo aj na východogemerskú oblasť, tvorenú nárečiami Slanskej doliny.

Vďaka geografickej polohe a priaznivým prírodným podmienkam sa mohlo v gemerskej oblasti vo veľkej miere rozvíjať ovocinárstvo. Pravda, ako nárečia, aj samotný terén Gemera je členitý, a tak vytvára rozdielne podmienky na pestovanie ovocia – zatiaľ čo na juhu panuje teplejšie podnebie, menej hostinná klíma v strednej oblasti praje skôr odolným druhom plodín. Ovocie sa stalo súčasťou každodenného života, symboliky, obradov a sviatkov. Svedčia o tom aj nasledujúce citáty z nárečových textov: *Ale*

Príspevok vznikol v rámci riešenia grantového projektu VEGA č. 2/0126/18. V príspevku sa uvádzajú názvy obcí a ich okresov v súlade so zásadami využitými v Slovníku slovenských nárečí, t. j. podľa administratívneho členenia z r. 1948 (p. Slovník slovenských nárečí I., 1994, s. 38 – 39).

potom tag bulo po Velké noci, že mad napekli šiški a na misku dali orechi, oriéški a jabuká (Honca, o. Rožňava); No a to bulo najlepše šitko na tom, ag zmo skonšeli párat, já z mařeró som chodela. Ta buchtí, čaj z rumom a kukuřica z makom uvarená. A sliyki sušeňia, jabuká, hruški (Rožňavské Bystré, o. Rožňava); No aj vi musíte pametat, ko_ ce chodilo licitovad jebuká. Ako kupovali zmo si stromi. Tu se nechodilo? No, ako se póдало, licitovania. Kod buli ovocnia stromi, jebuká, ta zahlásil: Kelo dáte za to_ ctrom? Tri koruni. Já dám štiri. Já dám pet korún (Slavošovce, o. Rožňava); A zmo ukradli jebúšká, na jebúšká zmo, no, ag deti chodili. Na cinterín zmo chodili na šerešne (Slavošovce, o. Rožňava).

Keďže ovocie je súčasťou kultúrneho dedičstva, jednotlivé pomenovania ovocia a jeho odrôd prenikali aj do ľudovej slovesnosti. V súčasnosti sú online dostupné ukážky lokálnych piesní, ktoré uvádzame v upravenej podobe podľa príručky Gabriela Rožaa *Transkripcia nárečia vo folkloristických textoch z oblasti Gemera a Malohontu*.

1. Mila moja, zasmej se,
prinesem ti, červená ruža, biela fialka, čerešne.
2. Čerešne si pobrala,
zasmiat si se, červená ruža, biela fialka, nekcela.
3. Zasmejem se, moj mili,
kup mi kudel, červená ruža, biela fialka, zo slivi.

V slovnej zásobe stredogemerských nárečí existuje veľké množstvo lexikálnych jednotiek, ktorými ľudia pomenúvali jednotlivé *sorty* – odrody ovocia. V príspevku sa venujeme pomenovaniám sort čerešní, hrušiek, jabĺk a slivák. Značná časť tejto bohatej slovnej zásoby je zachytená v Gemerskom nárečovom slovníku (1982). O ďalších ovocných druhoch a sortách v celoslovenskom rozsahu a ich jazykovom odraze v slovenských nárečiach písal aj Miloslav Smatana (2014, s. 125 – 132, s. 133 – 156) či Jozef Nižnanský (2007, s. 171 – 173).

Na pomenovanie plodu slivky je v celom strednom Gemeri takmer jednotne rozšírená forma *sliva* (okrem Štítnickej doliny, tam je známa *sliuķa*), v prípade čerešne existuje viacero fonetických variantov a dve slovotvorné obmeny jej názvu – v Muránskej doline *čerešňa*, v Ratkovskej doline *čerešňä*, *čerešnä* (Ratkovské Bystré, o. Revúca), ale i *srešňä* (Sirk, o. Revúca), v Štítnickej doline existujú podoby *šerešňä* (Rochovce, o. Rožňava), *šere-*

šen (Honce, o. Rožňava) a stretávame sa aj s podobou *šerešien* (Markuška, o. Rožňava). Na pomenovanie jablka, nášho azda najznámejšieho ovocia, existuje v Gemeri množstvo variantných zvukových podôb: v Muránskej doline *jebľko* (Revúca, Šivetice, Chyžné, o. Revúca), v Ratkovskej doline *jäbľko* (Ratkovské Bystré, Hrlica, o. Revúca) a v Štítnickej doline *jebuko* (Ochtiná, Čierna Lehota, o. Rožňava), *jäbuko* (Henckovce, Kobeliarovo, o. Rožňava), *abuko* (Betliar, o. Rožňava), *abluko* (Nižná Slaná, o. Rožňava). Vo Vlachove (o. Rožňava) sa *jäbúško* zakotúľalo aj do tejto piesne:

1. *Tak som te, milí muój, zapomla lähúško,
akobi šmarila na vodu jäbúško.*
2. *Ešče to jäbúško po vodiške skáše,
to mojo serdiéško vo mne nezaplaše.*

O *jablučku* sa spieva aj v nasledujúcej piesni z Rejdovej (o. Rožňava):

1. *Červeňe jablučko v kešienke mam,
koho rada vidim, koho rada vidim, tomu ho dam.*
2. *Tebe som, Janičku, rada mala,
tebe som jablučko červeňe jak oheň darovala.*

Pomenovania odrôd ovocia sa často odvodzovali napr. od chuti, tvaru alebo farby konkrétneho plodu. Sorty jabĺk sa preto skrývajú pod názvami ako *batulki, cibulki, citrónki, d'unäki, hodvabänki, hont'i* či *hontki, kalvíre, konšiere, kontušovki, koštialki, lánčečöki* (v Mokrej Lúke, o. Revúca, ich nazývajú *rajtopiški, rajtopiki*), *plevňäki, postruhňiški, pruhaški, rapanki, renetki, šerkáše, šóvárki, šóväre* alebo *šóväre, švábovki, vinické, vínóki* a tiež pod názvom *törökbálint* prebratým z maďarčiny či *pavúški* (Revúca, o. Revúca), resp. *palúški: Dones s tich palúškoch!* (Rochovce, o. Rožňava). Mnohé z nich sú súčasťou slovnnej zásoby v širšej nárečovej oblasti, ako o tom svedčí ich spracovanie v doteraz vydaných troch zväzkoch Slovníka slovenských nárečí (1994 – 2021), ktorý vychádza v Jazykovednom ústave L. Štúra SAV.

Medzi názvami odrôd sliviek nájdeme *datle, drislevki, hamarijovki, kobulice, lepänki, mirabele* (okolie Štítnika, o. Rožňava; Šivetice, o. Revúca) s variantmi *mirabile* (Revúca, Mokrú Lúka, o. Revúca) a *mirabule* (Muránska Dlhá Lúka, o. Revúca), *tasmánki, trnki: Oši má ani trnki* (veľké, guľaté), *durancije* v Roštári (o. Rožňava), Štítniku (o. Rožňava), Hrlici (o. Revúca), Muráni (o. Revúca) s variantmi *durancki* v Šiveticiach (o. Revúca), *duran-*

cke na Teplom Vrchu (o. Rimavská Sobota), *duranke* v Lipovci (o. Rimavská Sobota), Poproči (o. Rimavská Sobota) či v Rovnom (o. Rimavská Sobota). V lokalitách s maďarským obyvateľstvom sa volajú *leveš silva* alebo *boldog asson silva*. Ide o plod slivky guľatoplodej, sortu neskorých sliviek s plodmi strednej veľkosti s neoddeliteľnou kôstkou, ktorá sa pestuje najmä na pálenie slivovice s jemnou arómou. Ich majiteľ iste nielen v Kameňanoch (o. Revúca) rád konštatuje: *Uš su zreliä tia durancki*.

Sorty hrušiek sa v Gemeri pýšia vznešenými pomenovaniami ako *cisárska*, *cisárki*, *cisärska*, *kráľovce*, *kráľovska*, no skrývajú sa aj pod názvami *cifrovania*, *dechantki*, *d'ilki*, *ósánki*, *ovsenki*, *pargamútki*, *pastorňice*, *pšenki*, *rozmarínové*, *semencie* alebo *semenšure*, *šliapkárki* či *žitňački*.

Jednotlivé sorty ovocia sa pomenúvali aj na základe vlastností, ktoré je možné vnímať prostredníctvom zmyslov, preto vznikali názvy odvodené priamo od chuti, príchuti, vône či kvality šupky a dužiny ovocného plodu. Plody slivky *muškátálki* majú výrazne muškátovú príchúť a aj sorta skorých hrušiek s rovnakou jedinečnou vôňou a chuťou muškátového ovocia je nazývaná rovnako. Slivky *lúpanice* s prívlastkom *papiarnia* majú mäkkú šupku, jablká *kožuški* vďaka za svoj názov silnej kožovitej šupke podobne ako jablká *remenáki*. *Pachnački* sú hrušky s výraznou vôňou, hrušky *maslovki* s variantmi *maslóki*, *maslónki*, *masláki* majú svetlú a rozplývavú dužinu, navyše majú maslovú príchúť. Skorá odroda žltých jabĺk dostala vďaka tomu, že patrí medzi odrody s mäkkou dužinou, pomenovanie *mäkiše*. Tvrde a sladké hrušky sú *tvrdoslatkia*, malé a sladké slivky zase *drobnoslatkia*. Jablone nazývané rovnako ako ich plody *bosmanki* rodia buď *slatkia*, alebo *kislia bosmanki*. K hruškám nazývaným podľa výrazne sladkej chuti *cukróki*, *cukrovianki* sa v ľudovej piesni pripodobňujú ženy a dievčatá z obce Rejdová (o. Rožňava):

1. *Hruški, hruški, cukrovianki,*
ktože bi vas nemilovau, Rejdovianki.
2. *Hruški, hruški, slatka jablón,*
podmože se, mila moja, stiskat tam von.
3. *Stiskat, stiskat i pritiskat,*
lebo jedno, lebo druhie ličko boskat.
4. *Kebi zmo se nestiskali,*
kdeže bi se, mila moja, chlapci brali.

Neraz sa odrody pomenúvali podľa farby či tvarovej podobnosti plodu s inou plodinou alebo predmetom, preto v Gemeri nájdeme čerešne *šerňice*

alebo jablká *belánki*, ale aj slivky *zelenárki* či *belice*, ktoré sú buď sfarbené dobiela, alebo doružova. Slivky *lúpanice* – v Štítniku (o. Rožňava) sa stretne aj so slovotvorným variantom *lúpanki* – môžu byť podľa tmavej farby *šiarnia* alebo s bielym až so žltkastým plodom *bialia lúpanice*, *lúpanice*. Sladké slivky väčšieho guľovitého tvaru známe ako *ringlôti*, *ringoŕi* majú prívlastky *bialia*, *žóŕia*, *šervenia* a *šiarnia*. Slivky s výbornou chuťou a s kôstkou, ktorá sa ľahko oddeľuje od dužiny, dostali vďaka svojmu pretiahnutému tvaru a krčku pri stopke pomenovanie *ciciška*. V Roštári (o. Rožňava) ich nazývajú jednoducho *cicki*. Jablká *cecički* a čerešne *cecki* boli pomenované tiež na základe svojho tvaru podobného vývodu mliečnej žľazy na vemene zvierat. Jablká *kukle* sú pretiahnutého tvaru a dlhé približne ako uhorky. Jedna z odrôd hrušiek vďaka tomu, že svojim červeným vnútrom pripomínala dyňu, dostala pomenovanie *dunka* a podobne motivovaný je aj názov jablák *d'unáki* (Revúca), *džunáki* (Ratková, o. Revúca), *d'unáre* (Muránska Lehota, o. Revúca). Vďaka svojim drobnejším guľatým plodom sa jedna odroda sliviek nazýva *okruhllice* (Budikovany, Teplý Vrch, Španie Pole, o. Rimavská Sobota; Štítnik, o. Rožňava) či v okolí Muránskej Dlhej Lúky (o. Revúca) *okruhl'avki*. A ak vás napríklad v okolí Revúcej ponúknu vraniami či volími okami, pokojne ich prijmite – *vrania oká* alebo *volecia oši* sú odrodou sliviek, ktorá dostala meno na základe vonkajšej podobnosti.

Žiadny gazda nechcel byť označovaný za *planiho gazdu* a mať pod stromami *padanki*, preto poznal presný čas, keď dozrievali jednotlivé sorty ovocia a mohlo sa začať so zberom. Podľa období, v ktorých ovocné sorty dozrievali, vznikli pomenovania ako slivky *svätie mari*, jesenná odroda sliviek pomenovaná *jesianki*, skoré jablká dozrievajúce koncom júna dostali názov *jánčice*, *jánki*, z rovnakého dôvodu sa nazývali hrušky *zimnia*, *jeseňia*, *letňajšia* či *michalki* a čerešne *janki* a *májovki*. Medzi pomenovaniami rozličných odrôd jabĺčok nájdeme aj *margeťanki*, *mard'etánki*: *Mard'etánki su skorja* (jablká) (Kameňany, o. Revúca). Ich názov môže súvisieť s krstným menom Margita, ktoré je v kalendári 13. júla.

Okrem obdobia, v ktorom plody dozrievali, boli motiváciou ich názvov aj lokality, z ktorých jednotlivé sorty pochádzali, a tak sa v Gemeri stretne so slivkami nazývanými *bistrickia* (Štítnik, Rochovce, o. Rožňava), *bosenskéie* (Muránska Dlhá Lúka, o. Revúca), *uhorskíe* (Muráň, Muránska Dlhá Lúka, o. Revúca), *ŕureckia* (Revúca) a s jablkami nazvanými *košicáki*.

Pomenovaniu jednotlivých odrôd sa však medze nekládli, a tak na označenie čerešní, ako sú *ropogoški*, *ropogóve* (v maďarských lokalitách *ropogó*), poslúžilo, že plody pod zubami *ropogovali*, čiže boli chrumkavé. Jablká *funtóki* vďaka za názov svojej hmotnosti (funt pribl. 0,5 kg /porov. HSSJ/), sorta jablák vhodná na prípravu štrúdl'ovej náplne sa nazvala *štrúdlóki* a hruška *otkasperki* získala meno podľa svojej pôvodnej pestovateľky.

V príspevku sme uviedli pomenovania odrôd čerešní, hrušiek, jablák a slivák rozšírených v nárečiach stredogemerskej oblasti. V bohatej slovnnej zásobe gemerských nárečí však jestvuje množstvo ďalších pomenovaní druhov a odrôd ovocia, ktoré zatiaľ zrejú ukryté medzi listami slovníkov a nárečových kartoték a trpezlivo vyčkáajú, až nadíde čas ich zberu.

Stella Ondrejčíková
Jazykovedný ústav L. Štúra SAV

LITERATÚRA

- Historický slovník slovenského jazyka. A – J. Red. M. Majtán. Bratislava: Veda 1991. 535 s.
- NIŽNANSKÝ, Jozef: O niekdajšom ovocinárstve a ovocí aj z hľadiska nárečí. In: Tradícia v slove, slovo v tradícii (Inšpiratívny Jozef R. Nižnanský). Red. L. Dvornická – M. Smatana. Bratislava: Veda 2007, s. 171 – 173.
- ORLOVSKÝ, Jozef: Gemerský nárečový slovník. Martin: Osveta 1982. 424 s.
- ROŽAI, Gabriel: Transkripcia nárečia vo folkloristických textoch z oblasti Gemera a Malohontu. Rožňava: Gemerské osvetové stredisko v Rožňave 2020. s. 68.
- Slovník slovenských nárečí. I. A – K. Red. I. Ripka. Bratislava: Veda 1994. 936 s. ISBN 80-224-0183-8.
- Slovník slovenských nárečí. II. L – P (povzchádzať). Red. I. Ripka. Bratislava: Veda 2006. 1 066 s. ISBN 80-244-0900-6.
- Slovník slovenských nárečí. III. (P-poza – R). Red. Adriana Ferenčíková. Bratislava: Veda 2021.
- SMATANA, Miloslav: Ovocie, na ktoré sme takmer zabudli. In: Zo studnice rodnej reči 2. Red. K. Balleková – M. Smatana. Bratislava: Veda 2014, s. 125 – 132.
- SMATANA, Miloslav: Názvy ovocných plodov a ich odrôd v nárečiach. In: Zo studnice rodnej reči 2. Red. K. Balleková – M. Smatana. Bratislava: Veda 2014, s. 133 – 156.
- TÓBIK, Štefan: Gemerské nárečia I. Časť prvá. Ed. J. Dudášová-Kriššáková. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2018.

ROZLIČNOSTI

Nie je prešľachtený ako prešľachtený

Pred časom sme do jazykovej poradne dostali otázku o slove *prešľachtený*. Opytujúca s materským jazykom iným ako slovenským mala pocit, že ho majitelia psíkov používajú nesprávne, keď ním klasifikujú konkrétnu psiu rasu ako veľmi choré alebo zdegenerované plemeno. Svoje počudovanie odôvodňovala kladným významom slova *šľachtit'* „vylepiť, zdokonaľiť“.

Nedokonavé sloveso *šľachtit'* sa v Krátkom slovníku slovenského jazyka (2003; ďalej KSSJ) uvádza s tromi významami: 1. „zlepšovať vlastnosti krížením, výberom ap., zošľachtovať“, napr. *šľachtit' ovce*, 2. hovor. „ošetrovať, upravovať, skrášľovať“, napr. *šľachtit' si tvár*, 3. „dodávať šľachetnosti, zošľachtovať“, napr. *práca šľachtí človeka*. Ďalej sa budeme venovať iba prvému významu a na základe dokladov ukážeme nový význam tohto slovesa.

Ako samostatné heslá sa v KSSJ spracúvajú okrem základového slovesa *šľachtit'* aj odvodené dokonavé slovesá *vyšľachtit'* a *zošľachtit'*; *vyšľachtit'* ako „šľachtením upraviť; takto získať“ a *zošľachtit'* s významom „(šľachtením) zlepšiť vlastnosti, zdokonaľiť“. Ako môžeme vidieť, obe majú kladný význam, rovnaký ako základové slovo *šľachtit'*. Predpony *vy-* a *zo-* nemajú sémantickú funkciu, neobmieňajú vecný význam slova, ich funkcia je v tomto prípade len perfektivizačná (meniaca slovesný vid na dokonavý). Dodávame, že v KSSJ sa pri hesle *zošľachtit'* uvádza aj nedokonavý tvar *zošľacht'ovať*.

Sloveso *prešľachtit'*, ktoré nás najviac zaujíma, sa v KSSJ nespracúva, nájdeme ho však v staršom Slovníku slovenského jazyka III (P – R, 1963) spracované ako hospodársky termín s významom „plánovaným ošetrovaním spôsobiť zmenu vlastností; zdokonaľiť, zošľachtit'“ a s príkladom na použitie prídavia *prešľachtený – prešľachtené sorty stromov*. Slovo *prešľachtit'* sa nachádza pri hesle *zdokonaľiť* aj v Synonymickom slovníku slovenčiny (2004): hosp. *prešľachtit'* „(zlepšiť vlastnosti): skultivovať, zjemniť prostre-

die; zošľachtiť odrody, plemená“. Z významového hľadiska je tak sloveso *prešľachtiť* veľmi blízke až totožné so slovesami *vyšľachtiť* a *zošľachtiť* a takisto je dokonavým náprotivkom k slovesu *šľachtiť*.

Podľa spracovania slovesa *prešľachtiť* v slovníkoch sa naša pisateľka právom pozastavila nad použitím tohto slovesa v súvislosti s nevhodným pomenovaním zoslabnutého psieho plemena. Mnohí používatelia slovenského jazyka však určite poznajú aj tento odlišný význam slovesa. Pozrime sa preto na jazykovú prax. Pri hľadaní dokladov v korpuse textov Omnia Slovaca III Maior (18.01)¹ sme sa zamerali na používanie slovesa *prešľachtiť* v kladnom význame uvádzanom v slovníkoch, t. j. „zdokonaliť, zošľachtiť“, napr. *Králika prešľachtily M. Supuka do typu krátkosrstých králikov strednej veľkosti, akého poznáme dnes. – Harmónia proporcií a hrde držanie hlavy dávajú belgickému ovčiakovi vzhľad elegantnej robustnosti, ktorá je dedičstvom predstaviteľov tohto dobre prešľachteného plemena. – Dnes už je dostatočné množstvo prešľachtených odrôd [marhúľ], z ktorých niektoré sú za určitých podmienok vhodné aj pre naše oblasti. – Kríženie má zmysel len vtedy, ak sa použije aspoň jeden partner z hlboko a čisto prešľachteného kmeňa. – Tento starostlivo prešľachtený klon [banánovníka] je množený v šľachtiteľských ústavoch metódou in vitro, no v značnom počte sme nachádzali doklady aj na iný ako pozitívny význam. V korpusových textoch sme našli 459 dokladov na určité a neurčité slovesné tvary slovesa *prešľachtiť* (medzi nimi aj trpné prídavné *prešľachtený* a slovesné podstatné meno *prešľachtenie*), pričom vyše 320 z nich nemalo kladný význam. Z korpusových dokladov teda vyberáme tie, ktoré ukazujú používanie slovesa *prešľachtiť* s odlišným významom (v zátvorke pripájame aj nami zostavený význam slovesa v konkrétnom spojení): *V posledných rokoch sa prešľachtením a vyšľachtením nových odrôd egrešov vo väčšej miere vyskytuje americká múčnatka* (odrody, ktoré neprímeraným šľachtením nadobudli nižšiu odolnosť proti chorobám). – *prešľachtené plemeno – plemeno psa, ktoré stratilo vitalitu a pôvodné typické znaky a vlastnosti nadmerným zošľachťovaním* (výklad nového významu slova *prešľachtený* sa uvádza v knihe D. Vennera *Polovačka, moja láska*) – *V chove oviec a kôz si chovateľ musí uvedomiť,**

¹ Korpus Omnia Slovaca III Maior (18.01) vznikol zlúčením korpusových dát v Slovenskom národnom korpuse (SNK prim 6.1) a dát z webových korpusov a slúži na potreby pracovníkov JÚEŠ SAV.

že čím prešľachtenejšie plemeno chová, tým horšie znáša zimu a nesprávnu výživu a nízkoakostné krmivá (plemeno je citlivejšie na starostlivosť). – Staroanglického buldoga by nikto vzhľadom na zdravotné problémy prešľachteneho plemena nepoužil (buldog sa prílišným šľachtením oslabil, je chorľavejší). – Výstava mačiek však nie je len o takzvaných ušľachtilých a, povedzme si pravdu, že niekedy aj prešľachtených zvieratách (o nadmieru šľachtených zvieratách). – Prešľachtené jedinca [králikov] sú viac vnímavé na ochorenie (králiky sa prehnaným šľachtením stávajú slabšími, chorľavejšími). – Lepok a ďalšie zložky prešľachtenej pšenice dráždia črevnú sliznicu, spôsobujú alergie, narušujú imunitu a plodnosť, a to často aj bez zjavných príznakov (nepriemerane šľachtená pšenica spôsobuje konzumentom zdravotné problémy). V uvedených dokladoch má sloveso *prešľachtiť* tretí z deviatich významov predpony *pre-* pri slovesách, ktorý sa uvádza v Slovníku slovenského jazyka III (1963): „veľká miera deja, nadmernosť alebo zväčšenie“, napr. *presoliť, predražiť, preplniť, prechváliť*.

Význam slovesa *prešľachtiť* sa dá zhrnúť takto: „častým, opakovaným šľachtením oslabiť, zdeformovať (plemeno al. odrodu niečoho); zdokonaľovaním, zlepšovaním niektorých vlastností plemena al. odrody nechtiac spôsobiť aj ich zhoršenie“, prídavné meno *prešľachtený* možno potom vyložiť ako „chúlostivejší na starostlivosť, popri zlepšení niektorých vlastností prinášajúci zhoršenie iných vlastností“. Opisované slová často nadobúdajú expresívny odtienok, hovoriaci ich používa na vyjadrenie nesúhlasu s kvantitou i kvalitou šľachtenia, na označenie „nekvalitného, precitliveného, zdeformovaného, zdegenerovaného jedinca“.

Zopakujme si, že v slovese *prešľachtiť* sa pomocou predpony *pre-* okrem významu zlepšenia vlastností, zdokonalenia vyjadruje aj prehnaná miera deja, príliš časté šľachtenie, ktoré spôsobuje zhoršenie niektorých vlastností, veľmi často aj celého plemena (odrody). Slovtvorná predpona *pre-* má zároveň perfektivizačnú funkciu, tak ako ďalšie odvodené slovesá *vyšľachtiť* a *zošľachtiť*. Veríme, že takýto pohľad na sloveso *prešľachtiť* a prídavné meno (resp. trpné prídavné) *prešľachtený* pomohol našej opytujúcej porozumieť majiteľom psíkov, ktorí ich používajú aj v novom, negatívnom význame.

Ak sa objavia v prenesenom význame v textoch typu *Zdá sa mi, že na Slovensku sme futbal „prešľachtili“ a chyba v ňom ľudskosť a normálna*

komunikácia. – Najskôr novinárov nazval slizkými hadmi v tráve, neskôr ich prešľachtil na najväčšie prasce na svete, budeme vedieť, že ich cieľom nebolo pochváliť, vyzdvihnúť kvalitu, naopak, použili sa na expresívne vyjadrenie nesúhlasu s kvalitou daného športu či na hnevliivé odsúdenie práce novinárov.

Na záver konštatujeme, že zo spomenutých korpusových dokladov a z naznačeného nového významu slovesa *prešľachtiť* vyplýva potreba jeho spracovania v príslušnom zväzku pripravovaného Slovníka súčasného slovenského jazyka.

*Judita Páleníková
Jazykovedný ústav L. Štúra SAV*

LITERATÚRA

Krátky slovník slovenského jazyka. Red. J. Kačala – M. Pisárčiková – M. Považaj. 4., dopl. a upr. vyd. Bratislava: Veda 2003. 985 s. ISBN 80-224-0750-X.

Slovník slovenského jazyka. III. P – R. Red. Š. Peciar. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 1963. 912 s.

Synonymický slovník slovenčiny. Red. M. Pisárčiková. 3., nezm. vyd. Bratislava: Veda 2004. 998 s. ISBN 80-224-0801-8.

SPRÁVY A POSUDKY

Namiesto epištoly Františkovi Ruščákovi na osemdesiatku

Podľa slov knihy kníh „Vek nášho života je sedemdesiat rokov, a keď sme pri sile, osemdesiat“; tak sa to píše v *modlitbe Mojžiša, Božieho muža*, v 90. žalme, riadku 10 a toto zistenie nepochybne má svoju váhu ešte aj v desaťročiach 21. storočia, v ktorých žijeme; a konštatovanie o prítomnosti sily aj v osemdesiatke zjavne platí aj o docentovi PhDr. Františkovi Ruščákovi, CSc., ktorý sa práve uprostred tohoročného novembra dožíva tohto úctyhodného veku. Potvrdením jeho duševnej aj telesnej sily je jednak to, že jazykovedu, ktorá ho spolu s dlhodobým pedagogickým pôsobením počas aktívnej činnosti živila, stále nezavesil na kliniec, ale najmä to, že predovšetkým v ostatných rokoch sa čoraz častejšie verejne ozýva ako básnik a ako kultúrny publicista a svoje životnou múdrosťou obdarené a kultivované básne uverejňuje v samostatných zbierkach, ako aj na stránkach našich literárnych periodík.

Na stránkach Kultúry slova sa však pri uvedenom vzácnom životnom jubileu pristavujeme, najmä aby sme si pripomenuli Ruščákovu doterajšiu jazykovednú a učiteľskú cestu, v ktorej zanechal doteraz najtrvanlivejšie stopy. Jeho životná cesta sa začala 15. novembra 1941 v Jenkovciach v Sobranskom okrese, kde sa narodil v rodine robotníka. Základnú školu vychodil v rodnej obci, gymnaziálny stupeň navštevoval v Sobranciach. Učiteľské štúdium absolvoval na Pedagogickom inštitúte v Prešove, neskôr na Pedagogickej fakulte Univerzity Pavla Šafárika v Košiciach so sídlom v Prešove roku 1964, a to v odbore slovenský jazyk a literatúra – dejepis. Po základnej vojenskej službe roku 1966 začal učiť na základnej škole v Humennom, po troch rokoch prešiel na Strednú odbornú školu chemickú v Humennom a roku 1975 nastúpil na miesto odborného asistenta na Katedre slovenského jazyka a literatúry na Pedagogickej fakulte UPJŠ so sídlom v Prešove. Prednášal štylistiku, rétoriku a teóriu vyučovania ma-

terinského jazyka. Roku 1975 bol prijatý na externé vedecké štúdium na Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove, absolvoval ho pod vedením profesorov Ľudovíta Nováka a Jána Horeckého roku 1983 obhajobou dizertačnej práce na tému *Štylistika epištolárnych textov* na pôde Univerzity Komenského v Bratislave a získal tak vedeckú hodnosť kandidáta filologických vied. Roku 1989 sa na tej istej univerzite habilitoval za docenta v odbore slovenský jazyk a zároveň sa stal vedúcim Katedry slovenského jazyka a literatúry na Fakulte humanitných a prírodných vied Prešovskej univerzity v Prešove. Funkciu vykonával do roku 2002 a ďalších šesť rokov na katedre pôsobil ako docent. Po odchode do dôchodku v rokoch 2008 – 2011 externe prednášal odbor náboženská komunikácia a rétorika na Pravoslávnej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove.

Už ako učiteľ základnej a strednej školy sa bádateľsky zaoberal metodikou vyučovania materinského jazyka a zaujímal sa o nové metódy jazykového, najmä slohového vyučovania. S touto tematikou začal uverejňovať aj časopisecké príspevky vo vtedajšom metodicky zacielenom časopise *Slovenský jazyk a literatúra v škole* a z nich neskôr vzišla súhrnná publikácia *Nácvik invencie, kompozície a štylizácie na hodinách slohu*, vydaná roku 1971 v Slovenskom pedagogickom nakladateľstve. Publikácia sa ujala v pedagogickej praxi osobitne aj pre autorov dôraz na komunikačný prístup ku školskému vyučovaniu slohovej tematiky.

Štylistickým otázkam zostal verný aj vo svojej ďalšej odbornej a vedeckej orientácii a roku 1981 uverejnil štúdiu *Pokus o vymedzenie epištolárneho štýlu*, ktorá značila systematické otvorenie novej témy v slovenskej štylistike, a po publikovaní ďalších čiastkových prác z tejto oblasti sa zrodila autorova monografia s názvom *Štylistika epištolárnych textov*, vydaná roku 2002 vo vydavateľstve Náuka v Prešove. V nej ako prvý zo slovenských jazykovedcov podal celostnú charakteristiku epištolárneho štýlu v systéme štýlov rozpracúvaných v slovenskej štylistike. Osobitosťou Ruščákovho prístupu k tejto téme je to, že predkladá epištolárny štýl ako samostatný štýlový útvar v systéme štýlov, opretý o vlastnú diferenciacnú, ako aj o stabilizačno-integrujúcu funkciu (Ruščák 2002, s. 74). Vo svojej monografii charakterizuje tento štýl ako „vnútorne (štruktúrne) diferencovaný sled referovaných tém (motívov) fungujúci v horizontálno-vertikálnej organizácii jeho invariantných (modelová štruktúra textu) a variantných (**individuálne** sa uplat-

ňujúcich – zvýraznené v origináli, pozn. J. K.) prostriedkov odrážajúcich rozličné (často pragmatickými okolnosťami poznačené) vzťahy medzi autorom listu a jeho príjemcom“ (Ruščák, 2002, s. 18). Systém epištolárnych textov pritom podľa neho „nepozostáva iba z textov bežnej korešpondenčnej proveniencie, ale vychodí zo širšej vnútornej diferenciacie vyúsťujúcej do hierarchickej a typologicky vymedzenej paradigmy v takejto podobe:

- **prvý epištolárny subsystém** najpočetnejších používateľov národného jazyka, teda bežné korešpondenčné („mono“) texty s prevahou informatívnej povahy,
- **druhý epištolárny subsystém** známych a spoločensky exponovaných osobností...; osobná súkromná korešpondencia takýchto jedincov sa často antikvuje,
- **tretí epištolárny subsystém** umeleckých slovesných diel: básnický list, prozaický list (epištolárny román), intertextuálne pásma (listy v románoch ako kompozično-tematická paralela epickej stavby“ (Ruščák, c. d., s. 15; zvýraznenie je v origináli; v citáte sme vynechali skratky uvedených epištolárnych subsystémov – pozn. J. K.).

V práci zavádza špecifický a presne vymedzený terminologický aparát a svoje výklady opiera o širokú analýzu reprezentatívnych textov patriacich do tohto štýlu. Početné ukážky prejavov tohto štýlu s rozborom a svojím komentárom uvádza priamo vo výkladovom texte a pridáva ich aj v osobitnej prílohe.

Štylistickej tematike sú venované aj jeho početné vedecké štúdie uverejnené v jazykovedných časopisoch a zborníkoch a napokon aj tretia Ruščáková monografia s názvom *Interpretačné variácie umeleckého textu*, ktorú skoncipoval v spoluautorstve a vydala ju Prešovská univerzita v Prešove roku 2005. Je autorom prvej, úvodnej kapitoly s názvom *Interpretácia textu* a osobitne sa v nej zaoberá podstatou a parametrami textu, jeho znakovou povahou, rozoberá text a jeho interpretáciu v podmienkach školskej praxe a predstavuje interpretáciu umeleckého textu.

Vedecké dielo jubilanta je neoddeliteľne zviazané s jeho celoživotnou pedagogickou angažovanosťou, ako aj s popularizáciou jazykovedných poznatkov prostredníctvom recenzií, správ o vedeckých podujatiach a publikáciách a publicistických textov. V jubilejnom príspevku nemožno bez ocenenia obísť ani jeho prácu člena obhajobných komisií a oponenta

kandidátskych dizertácií, organizačnú prácu pri chystaní vedeckých konferencií a závažnú redakčnú činnosť v univerzitných, ako aj celoslovenských publikačných orgánoch, zborníkoch a časopisoch, a najmä v ostatnom čase už spomínanú Ruščákovu básnickú a publicistickú tvorbu a organizačnú aj hodnotiacu angažovanosť v Spolku slovenských spisovateľov a jeho regionálnej súčasti v mieste bydliska.

V závere nášho pozdravného textu, ktorý zďaleka nevyčerpáva všetky pracovné oblasti docenta Františka Ruščáka a poukazuje predovšetkým na najzávažnejšie vedecké výsledky jubilanta, vraciame sa opätovne k nášmu úvodnému vyzdvihnutiu duševných aj telesných síl človeka v osemdesiatke vlastného životného behu a s nádejou aj dôverou v žičlivosť budúceho času zaželajme jubilantovi, aby s oporou o prijímané aj odovzdávané ľudské dobro vo svojom okolí mohol prijímať ďalšie a nové sily na premáhanie všetkých nepriazní, sprevádzajúcich tento vyšší vek, ktorého, ako to už dávnejšie bol vyslovil George Bernard Shaw, sa možno dožiť len prostredníctvom staroby.

Ján Kačala
Pedagogická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

Za Rudolfom Kucharom (1937 – 2021)

Uprostred októbra tohto roku sa slovenská jazykovedná spoločnosť dozvedela smutnú správu o úmrtí jazykovedca Rudolfa Kuchara. Náš blízky kolega a priateľ skonal tíško 7. 10. 2021 vo veku 84 rokov.

Dlhoročný pracovník Jazykovedného ústavu E. Štúra SAV PhDr. Rudolf Kuchar, DrSc., sa narodil 9. 9. 1937 v Šuranoch v rodine železničiara. Neľahké detstvo a obdobie mladosti boli poznačené nešťastnou udalosťou, ale túžba po poznaní a húževnaté odhodlanie na plnohodnotný a zmysluplnou činnosťou naplnený život mu zostali.

Po skončení Hospodárskej školy v Bratislave (1957) pokračoval v štúdiu slovenského a ruského jazyka na Filozofickej fakulte Univerzity

Komenského v Bratislave. V roku 1961 sa stal pracovníkom Ústavu slovenského jazyka SAV (od r. 1967 Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV), ktorému ostal verný až do odchodu do dôchodku. Práci v tejto vedeckej inštitúcii zasvätil celý svoj život (študijný pobyt, odborný asistent, odborný pracovník, samostatný odborný pracovník, vedecký pracovník, samostatný vedecký pracovník). V ústave zotrval až do roku 2008, plných 41 rokov. Akademický titul PhDr. získal na Filozofickej fakulte UK v roku 1969. V roku 1995 získal vedeckú hodnosť CSc., v roku 2005 úspešne obhájil dizertáciu *Slovenčina a právny jazyk 15. – 18. storočia* a dosiahol vedeckú hodnosť DrSc. V roku 1987 získal ocenenie Zaslúžilý pracovník Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV, r. 2007 dostal Cenu SAV za vedeckovýskumnú prácu na 7. zväzku Historického slovníka slovenského jazyka a v roku 2010 Cenu Jednoty tlmočníkov a prekladateľov v Prahe za to isté dielo ako člen autorského kolektívu.

Rudolf Kuchar bol známy hlavne ako odborník na historickú právnu terminológiu a špecialista na jazyk *Žilinskej knihy*. Táto problematika sa stala predmetom jeho viacerých vedeckých štúdií. Venoval sa v nich stredovekej právnej terminológii, lexikálnej stránke právnych termínov, vývinu slovenskej právnej terminológie do vydania Bernolákovho Slovára i novšej právnej terminológii. Oblasť výskumu dejín slovenského jazyka, jeho slovnej zásoby, najmä právnej terminológie v predpisovnej slovenčine i v slovanských súvislostiach (v slovinskom, poľskom, ukrajinskom a ruskom jazyku) bola centrom jeho záujmu už od začiatku vedeckého bádania.

Okrem *Žilinskej knihy* analyzoval aj jazyk iných historických pamiatok (*Knihá vúdavkov mesta Štítnik*, Gavlovičovo dielo *Valaská škola mravúv stodola* či Bernolákov Slováar). Významné sú aj jeho popularizačno-vedecké príspevky *K Chaloupeckého prepisu Žilinskej knihy*, *K vývinu slovenskej právnej terminológie*, *Slovný základ ped- v slovenčine a v iných slovanských spisovných jazykoch* (1969).

R. Kuchar sa venoval aj onomastike, pričom sa sústreďoval na osobné mená z okolia Žiliny, zo *Žilinskej knihy* a z *Jelšavskej knihy* a na spôsob adaptovania nemeckých osobných mien v slovanskom jazykovom prostredí v prácach *Spôsob pomenúvania turčianskych zemanov v 18. storočí* (1972), *Adaptácia nemeckých osobných mien v slovanskom prostredí* (1976), *Prímená a priezviská z krstných mien v Jelšavskej knihe (1566 – 1710)* (1996).

Od začiatku koncipovania Historického slovníka slovenského jazyka sa zúčastňoval na prácach najprv ako autor (prvé tri zväzky), neskôr popri koncipovaní hesiel aj ako jeden z interných redaktorov (5. – 7. zv.). Prepísal a pripravil transliterované vydanie dvoch častí *Žilinskej knihy, Preklad Magdeburského práva, Zápisy právnych úkonov žilinských mešťanov* (1993, 2001, 2009 + obrazová dokumentácia). Kompletná elektronická podoba je osobitnou prílohou tejto práce, ktorú zabezpečil Slovenský národný archív v Bratislave.

Svoje bohaté skúsenosti z transliterovania historických písomností uplatnil R. Kuchar aj ako jeden z autorov prepisu slovenských jazykových pamiatok z predpisovného obdobia v prvom a druhom zväzku *Prameňov k dejinám slovenčiny* (1992, 2002). Ako editor sa podieľal na zostavovaní tretieho zväzku (2008). Pravidelne a aktívne sa zúčastňoval na vedeckých konferenciách, sympóziách, seminároch doma i v zahraničí – v Poľsku, Nemecku, Česku, ale najmä v Slovinsku, kde publikoval viacero vedeckých štúdií a recenzií. Ani po odchode do dôchodku R. Kuchar neprestával aktívne pracovať. Magdeburské právo bolo preňho stálou inšpiráciou na ďalšie výskumy (*Čo hovoria právne ustanovenia v stredovekom kódexe o slovenčine a Slovákoch* /2010/, *Sociálno-etický aspekt kódexu Magdeburského práva v oblasti zabezpečenia žien* /2013/).

Pracovné pôsobenie Rudolfa Kuchara v Jazykovednom ústave sa skončilo v roku 2008. Všetkým, ktorí ho poznali, sa však zdalo, že z pracoviska nikdy neodišiel. Jeho priateľské návraty za bývalými kolegami boli veľmi príjemné, spojené nielen so spomienkami, ale aj s komentovaním aktuálnej bádateľskej situácie vo výskumnom odbore.

V osobe PhDr. Rudolfa Kuchara, DrSc., stráca slovenská jazykoveda významnú osobnosť, oddelenie dejín slovenčiny, onomastiky a etymológie Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV dobrého kolegu a spolupracovníka. V našich srdciach však natrvalo zostane taký, akého si ho pamätáme.

Češť Tvojej svetlej pamiatke!

Renáta Ondrejková

Etymológia a nárečová lexikografia

[KRÁLÍK, Ľubor: Etymológia a nárečová lexikografia (na materiáli Slovníka slovenských nárečí). Bratislava: Veda 2020. 176 s. ISBN 978-80-224-1875-1.]

Súčasná podoba slovenského jazyka v jeho spisovnej podobe aj v nespisovných formách je predmetom záujmu jazykovedných výskumov, ktorými sa sleduje jeho spoločenské fungovanie, dynamika a podoby adekvátne pre jednotlivé sféry komunikácie. Významnú rolu v tejto oblasti zohráva poznanie prirodzeného vývinu slovenčiny v jednotlivých fázach a formách jej používania. Vzácnym prínosom pri poznávaní podstaty foriem, ktoré sú súčasťou slovenského jazyka a ich základ tvorí nárečová slovná zásoba, je práca popredného slovenského etymológa a odborníka na vývin slovenského jazyka Ľ. Králik *Etymológia a nárečová lexikografia* s podtitulom *Na materiáli Slovníka slovenských nárečí*. Porovnanie časti slovnej zásoby z vydaných zväzkov rozsiahleho spracovania nárečovej slovnej zásoby, zo Slovníka slovenských nárečí (ďalej SSN), a jej etymologická identifikácia sa stali prostriedkom na upozornenie, že lexikografický opis akejkolvek podoby národného jazyka si vyžaduje kvalifikované poznanie historickej podstaty každej lexikálnej jednotky. Porovnaním heslových slov zo SSN Ľ. Králik dospel k viacerým diskrepanciám medzi podobami heslových slov a skutočnou vedeckou pravdou. Tým dokázal, že jej súčasťou je nielen všestranná synchronická aj diachronická analýza slovníkového materiálu, ale poukázal najmä na podstatu vedeckého bádania tým, že každá vedecká práca sa vyznačuje vysokou mierou inšpiratívnosti a motivácie ďalšieho skúmania a spoznávania nových fenoménov jazyka. Zreteľným dôkazom tejto podstaty vedeckého výskumu sú aj Králikove návraty k nárečovej slovnej zásobe a zaujatie postoja k ich grafickej, t. j. pravopisnej, slovotvornej aj významovej podobe, ako ju zachytáva SSN. Na pozadí etymologickej analýzy a porovnaním stavu v ostatných slovanských jazykoch autor navrhuje viacero korekcií pri zapisovaní nárečovej lexiky v tom duchu, aby tieto podoby rešpektovali prirodzený jazykový vývin. Z tohto hľadiska má mimoriadne vysokú poznávaciu a argumentačnú silu kapitola *Etymológia a Slovník slovenských nárečí*, v ktorej autor explicitne poukazuje na nevyhnutnosť hĺbkového štúdia historických jazykovedných disciplín pri interpretácii nárečového materiálu a na potrebu citlivo verifikovať jednotlivé formálne aj významové zložky nárečovej lexiky s jej jazykovým okolím.

Z obsahovej aj metodologickej stránky je posudzovaná kniha Ľ. Králiku na špičkovej vedeckej a teoretickej úrovni, napísaná je však štýlom zrozumiteľným každému prijímateľovi vedeckého textu. Vyznačuje sa presvedčivou argumentáciou navrhovaných riešení v rámci slovníkovej interpretácie nárečového materiálu a vybraných podôb heslových slov zo SSN. Prejavuje sa to najmä v podkapitolách *Nevykonaná formálna štandardizácia* (s. 24 – 35) a *Viacnásobná formálna štandardizácia* (s. 36 – 40). Autorovi nejde v práci len o identifikáciu príkladov, ktoré si vyžadujú korekciu formy, ale aj o metodologický návod a poukázanie na možnosti alternatívnej formálnej štandardizácie (s. 41 – 55) a formálnych variantov heslových domácich aj nedomácich slov (s. 56 – 109, 110 – 119). Z množstva presvedčivých a výstižných príkladov možno ako odkaz na hĺbkovú formálnu aj významovú analýzu prvkov uviesť heslové slovo *gizdiť* = expr. „mazať, špinit“, (SSN I, s. 492) s vysvetlením, že „... tu ide akiste o výraz totožný so spisovným slovom *hyzdiť* = robiť škaredým, nepekným“ (SSN II, s. 245), v nárečí *hyzdiť* = expr. „robiť škaredým, špatit“ (SSN I, s. 649) ako výsledkom vývinu z praslovanskej podoby **gyzditi*. Štandardizáciu formy heslového slova s hláskou *g*- namiesto *h*- možno prijať aj ako výsledok vplyvu poľštiny, na rozdiel od očakávaného slovenského pravidelného vývinu praslovanskej hlásky **g* na *h*. Podľa Ľ. Králika však v slove *gizdiť* nebol dôvod na ponechanie grafémy *i* v koreni, t. j. bez zohľadnenia etymológie tohto slova; adekvátnou štandardizáciou by bola podoba *gyzdiť*, t. j. s grafémou *y*. Podobný charakter majú interpretácie heslových slov *napasný* = „dotieravý, dobiedzavý, otravujúci (o človeku)“ (*Joj, ta to napasni chlapčisko!*; SSN II, s. 319). Pravdepodobne tu ide o pôvodné **napastný*, v ktorom došlo k zjednodušeniu spoluhláskovej skupiny *stm* > *sn*. Tento výraz možno interpretovať ako reflex praslovanskej podoby **napastъ* (*jb*) s významom 1. „nachádzajúci sa v nebezpečenstve“, 2. „pokúšaný“, čo je vzťahové adjektívum utvorené na základe psl. **napastъ* = 1. „nešťastie, nebezpečenstvo, pohroma“, 2. „pokušenie“, ktorého reflexom je nepochybne i slovenské nárečové slovo *napast'* = „zloba, pohoršenie“ (SSN II, s. 319). Navrhovanou štandardizáciou príslušného výrazu by preto podľa Ľ. Králika bola podoba *napastný*. Ako ďalšie príklady možno na ilustráciu uviesť heslové slovo *mlaček* (*mlačok*) s významom „menšie kladivo“ (SSN II, s. 169) ako zdobneninu východiskovej podoby *mlat* = kladivo; z etymologických príčin by sa mala uprednostniť štandardizácia v podobe *mlatček*, vďaka ktorej by sa

azda stala lepšie viditeľnou sémantická motivácia výrazu. Z oblasti viacnásobnej formálnej štandardizácie majú metodologický a najmä praktický (pragmatický) význam interpretácie v rámci heslových slov typu *drôtno* = „zem s prímiesou pilín, práchna a íveria“ (*Pot priesadu e súca meyná* [sypká, drobnozrnná, jemná] *zemička, takuo druotno*; SSN I, s. 396), *drvotnisko* i *drvotno* (*drvotno, drvuotno*) = 1. „miesto, kde sa rúbe drevo“, 2. „miesto, kde bolo uložené drevo“, 3. „zem s prímiesou pilín, práchna a íveria“. Na základe formálnej štandardizácie nárečovej podoby *drvotno* v podobe *drôtno* (zodpovedajúcej reálnej forme slova) možno dospieť k historicky neadekvátnemu záveru, že uvedený výraz je derivovaný od substantíva *drôt* = kovové vlákno, prevzatého z nemeckého nárečového slova *drōt* (pôvodne bavorská podoba, v dnešnej spisovnej nemčine *Draht*). Etymologicky korektná je L. Králikom uvedená alternatívna interpretácia zo SSN, v zmysle ktorej forma *drvotno* vznikla z pôvodného *drvotno*, t. j. kompozitum utvorené na základe slovenskej nárečovej podoby *drvo* = drevo (porov. spoluheslá *drevo* i *drvo*, SSN I, s. 385 – 386), a slovesa *tat* (praslovanská podoba **tęti, *tęnŏ*). Pôvodným významom výrazu tak bolo „miesto, kde sa tne, rúbe drvo, drevo“. Dokazujú to aj nárečové podoby slov *drevoteň, drevotňa* i *drvoteň* = dreváreň (SSN I, s. 386), ktoré sa odlišujú od podoby *drvotno* morfológickou charakteristikou, resp. v prípade foriem *drevoteň, drevotňa* vokalizmom prvej časti.

Variantnosť jazyka dokazuje autor aj interpretáciou hesiel s možnosťou alternatívnej formálnej štandardizácie v prípadoch typu *budkáčik* 1. „tľčik na tľčenie, lámanie ľanu“ (*butkačik*), 2. „hrkáľka“ (*butkášik*; SSN I, s. 177). Spoluhlásková skupina *tk* v uvedených dokladoch nemusela vzniknúť v dôsledku znelostnej asimilácie *dk > tk*, ako vyplýva zo štandardizovanej formy heslového slova. Zo sémantických príčin autor vyslovil predpoklad, že konsonant *t* tu môže byť etymologicky pôvodný – citované dialektizmy možno interpretovať ako zdobneniny pôvodnej podoby **butkáč*, odvodeniny (nomen instrumenti) od predpokladaného slovesa **but-k-at* ako zdobnenej formy od **butat* s významom typu „udierať, biť“, predstavujúceho reflex praslovanskej podoby **butati*. Rovnako sú z metodologického hľadiska dôležité aj upozornenia na formálnu stránku variantov domácich výrazov typu *bystrý* (*bristří*) = 1. „rýchly, rýchlo sa pohybujúci“, 2. „vnímavý, rýchlo chápajúci (o človeku aj o zvierati; SSN I, s. 191). Predpoklad, že forma *bristří*, doložená v západoslovenských nárečiach (Lukáčovce, Návojevce, Brestovany), je nepravideľným

variantom formy *bystrý* (foneticky *bistri*), implikuje, že tu došlo k sekundárnemu vsunutiu konsonantu *r*, ktoré sa však ťažko vysvetľuje. Slovenská nárečová podoba *bristří* však má paralely v ukrajinčine a v lužickej srbčine; ide tu – v súlade s novšou etymologickou interpretáciou psl. **bystrъ* – o reflexy praslovanskej podoby **brystrъ*, na základe ktorej vznikla (v dôsledku disimilácie **r-r-* > **Ø-r-*) aj novšia praslovanská podoba **bystrъ* s výsledkom (nielen) v slovenčine *bystrý*. Z toho vyplýva, že slovanská nárečová podoba *bristří* nie je akosi novšou nepravidelnou obmenou pôvodného *bystrý*, ale – práve naopak – jeho vývinovou staršou formou; preto by bolo korektné uvádzať v záhlaví príslušného hesla dve paralelné heslové slová, t. j. spoluheslá *bystrý* i *brystrý*. Citované príklady a autorov prístup k interpretácii nárečového materiálu majú veľký pragmatický a praktický význam aj pri interpretácii ostatných foriem národného jazyka (nielen nárečí).

Monografia Lubora Králik *Etymológia a nárečová lexikografia* je dôkazom priameho výstupu vedeckého výskumu a je pregnantným svedectvom nevyhnutnej potreby poznať základné všeobecné aj špecifické znaky národného jazyka, jeho prirodzeného vývinu, historickej a porovnávacej slovan-skej aj neslovanskej jazykovedy, etymológie a vzájomného pôsobenia kultúr a jazykových kontaktov na vývin jednotlivých národných jazykov a na ich súčasný stav. Materiálová základňa Slovníka slovenských nárečí, ktorú autor vo svojom rukopise využil na interpretáciu prirodzených foriem slovenského jazyka, zároveň poukazuje na špecifické znaky slovenského nárečového materiálu z hľadiska jeho pôvodu aj vzťahu s okolím, je svedectvom kontinuálneho vývinu slovenčiny od najstarších čias po súčasnosť, koexistencie so slovan-skými aj neslovanskými jazykmi a etnikami, ktoré ovplyvnili vývin nášho národného jazyka a jeho nositeľov v priebehu mnohých stáročí. Týmto svojimi vlastnosťami nadobúda kniha široký slavistický význam a stáva sa návodom na aplikáciu historicko-jazykovedných a etymologických poznatkov do lexi-kografickej praxe. Kniha *Etymológia a nárečová lexikografia* je významným prínosom nielen pre slovenskú dialektológiu, ale aj pre celú slovanskú porov-návaciú jazykovedu, etnológiu a kulturologiu a stáva sa pilierom pochopenia formálnej aj významovej podstaty jazykových jednotiek.

Pavol Žigo
Jazykovedný ústav L. Štúra SAV

SPYTOVALI STE SA

Skloňovanie názvu Zbojská. – Aký rod má geografický názov sedla *Zbojská*? Je ženského rodu alebo je to pomnožné podstatné meno?

S takouto otázkou sme sa v jazykovej poradni nestretli prvýkrát a odpoveď na ňu by sa bez poznania jazykovej praxe a miestneho úzu mohla zdať jednoduchá, pretože podľa zakončenia na samohlásku *á* by sa názov horského sedla *Zbojská*, nachádzajúceho sa na strednom Slovensku v katastri obcí Tisovec a Pohronska Polhora, mal prirodzene skloňovať ako podstatné meno ženského rodu. Pri overovaní používania názvu *Zbojská* na internetových stránkach a v textoch Slovenského národného korpusu sa však potvrdila oprávnenosť neistoty opytujúceho – pri tomto názve sa skutočne používa dvojaké skloňovanie: ako ženského podstatného mena adjektívneho typu – *tá Zbojská* – aj ako pomnožného podstatného mena stredného rodu – *tie Zbojská*.

Prvému spôsobu skloňovania zodpovedajú tvary *G zo Zbojskej*, *D k Zbojskej*, *A na Zbojskú*, *L na Zbojskej*, *I za Zbojskou* a v uvedených zdrojoch je naň aj nepomerne viac dokladov¹, napr. *Kto ti bude v horách na Diele povyše Zbojskej* (G) *vysvetľovať, kto je a čo je, či je zbojník, či rabuje, a či vojak a za čo bojuje, a že neprišiel na Zbojskú* (A) *ako zbojník, ale ako osloboditeľ*. – ... *presunuli sme sa k Zbojskej, kde sme počkali na neobvyklé divadlo jazdy parného rušňa na zubačke*. – *Miňali sme horáreň na Zbojskej* (L). – *To miesto je ako stvorené na zbojnícke prepady, preto ho Zbojskou* (I) *nazvali*.

Skloňovanie ako pomnožného podstatného mena stredného rodu s tvarmi *G zo Zbojsk*, *D k Zbojskám*, *A na Zbojská*, *L na Zbojskách*, *I za Zbojskami* je doložené v miestnom prostredí a používa ho ten, kto pozná miestny úzus: *Po červenej značke sa dostaneme zo Zbojsk* (G) *na Fabovu hoľu cez Kučelah*²...

¹ Doklady sme čerpali z korpusu *Omnia Slovaca III Maior* (18.01), ktorý vznikol zlúčením korpusových dát v Slovenskom národnom korpuse (SNK prim 6.1) a dát z webových korpusov a slúži na potreby pracovníkov JÚLEŠ SAV.

² Štandardizovaný názov vrchu v Tisovci je *Kučalach* (porov. <http://www.skgeodesy.sk/files/slovensky/ugkk/geodezia-kartografia/standardizacia-geografickeho-nazvoslovvia/nazvy-vrchov-dolin-priesmykov-sediel/vrchy.pdf>).

– *Vlak stotočne stúpa, oddychuje, blíži sa k cieľu svojej cesty, k staničke ukrytej v hlbokom ihličnatom lese – k **Zbojskám** (D).* – *Keďže v sobotu sme stihali úplne perfektne a ešte sa nám podarilo zavčasu dostať na **Zbojská** (A), vybrali sme sa na prechádzku po trati k Čertovmu mostu.* – *Máme zmiešané pocity z predpovede počasia, no na **Zbojskách** (L) nás privítala nádherná zimná panoráma.* – *Donedávna som si myslel, že je to „tá“ Zbojská, no sú to „tie“ Zbojská, takže som nad **Zbojskami** (I).*

Z etymologického hľadiska nemožno vylúčiť ani jeden zo spôsobov používania názvu, pri druhom spomenutom type by mohlo ísť o fonetický vývin *Zbojiská* (pôvodne tvar množného čísla od predpokladaného slova *zbojisko* „miesto zboja; miesto, kde sa zbíja“ utvoreného rovnako ako *bojisko* „miesto boja“) → *Zboiská* → *Zbojská*. Tvar genitívu *Zbojsk* vznikol z predpokladaného pôvodného *Zbojisk* (porov. *bojisko* – *bojisk*), v ktorom nastal hláskový vývin *Zbojisk* → *Zboisk* → *Zbojsk*; takáto forma sa mohla presadiť zrejme aj v dôsledku analógie s *vojsko* – *vojsk*.³ Na obidva typy skloňovania máme doklady aj v kartotéke terénnych názvov oddelenia dejín slovenčiny, onomastiky a etymológie nášho ústavu.

Keďže nie každý vie, ako sa názov používa v miestnom prostredí, pravdepodobne sa pri ňom nevyhneme dvojakému skloňovaniu. Opytujúcim, ktorí sa obrátia na jazykovú poradňu Jazykovedného ústavu E. Štúra SAV, však odpovedáme takto: pri skloňovaní názvu sedla *Zbojská* odporúčame rešpektovať miestny úzus a používať tvary pomnožného podstatného mena stredného rodu *zo Zbojsk* – *k Zbojskám* – *na Zbojskách* – *za Zbojskami*, čím sa zachováva jazykové dedičstvo našich predkov. Treba dodať, že pomenovanie *Zbojská* sa vďaka krásnej prírode a turistickým trasám v okolí sedla stáva čoraz frekventovanejším nielen medzi turistami, ale pre vychýrený salaš či legendárne buchy aj u milovníkov dobrého jedla.

Iveta Vančová
Jazykovedný ústav E. Štúra SAV

³ Za doplnenie vysvetlenia možného vzniku názvu a jeho tvarov ďakujeme PhDr. Ľuborovi Králikovi, CSc., z oddelenia dejín slovenčiny, onomastiky a etymológie JÚĽŠ SAV.

ŠTÚDIE A ČLÁNKY

DUCHKOVÁ, Silvia: Prídavné meno <i>nedovzdelaný</i> a jeho slovotvorné hniezdo	154
HRUBANIČOVÁ, Ingrid: K pravopisu predponových a zložených etnických a obyvateľských mien. 2. časť	65
KAČALA, Ján: Jestvovanie a uplatňovanie rytmického zákona v oblasti tvorenia slov	3
KAČALA, Ján: Systémový a pragmatický prístup k používaniu privlastňovacieho zámena <i>svoj</i>	193
KAČALA, Ján: Úskalia gramatickej zhody	129
KRÁLIK, Ľubor: Etymológia a kultúrna história: <i>pišišvor</i>	321
ŠIMON, František – ARTIMOVÁ, Jozefa – DANKO, Ján: Termín <i>cieva</i> a jeho deriváty v slovenskej anatomickej nomenklatúre	257
ŠIMON, František: Grécko-latinské synonymá a ich slovenské ekvivalenty v anatomickej nomenklatúre	76
VALENTOVÁ, Iveta: Ako vzniklo priezvisko <i>Gubo</i>	18
VALENTOVÁ, Iveta: Zo slovenskej onomastickej terminológie: <i>mužské, chlapčenské, ženské, dievčenské, detské</i> a <i>rodovo neutrálne meno</i>	331
VALENTOVÁ, Iveta: Zo slovenskej onomastickej terminológie: <i>antroponymum, osobné meno, individuálne antroponymum, skupinové antroponymum</i>	269
VALENTOVÁ, Iveta: Zo slovenskej onomastickej terminológie: <i>meno, názov</i>	200
VALENTOVÁ, Iveta: Zo slovenskej onomastickej terminológie: <i>onymum, onymia, onomastika</i>	143

TERMINOLOGICKÉ SÚPISY

BAČOVÁ, Mária: Latinsko-slovensko-česko-rusko-bieloruský slovník oficiálnych názvov liečivých rastlín 1. časť (A)	217
BAČOVÁ, Mária: Latinsko-slovensko-česko-rusko-bieloruský slovník oficiálnych názvov liečivých rastlín 2. časť (B – D)	286
BAČOVÁ, Mária: Latinsko-slovensko-česko-rusko-bieloruský slovník oficiálnych názvov liečivých rastlín 3. časť (E – F)	351
HRABOVSKÝ, Michal – KLIMENT, Ján – GURIČANOVÁ, Dana: Menoslovie systematických kategórií cievnatých rastlín. 4. Tribusy	160

HRABOVSKÝ, Michal – KLIMENT, Ján – GURIČANOVÁ, Dana: Menoslovie systematických kategórií cievnatých rastlín. 5. Podtribusy a ostatné nižšie kategórie.....	210
HRABOVSKÝ, Michal – KLIMENT, Ján – GURIČANOVÁ, Dana: Paleobotanické menoslovie cievnatých rastlín.....	277
HRABOVSKÝ, Michal – KLIMENT, Ján – VANČOVÁ, Iveta: Nové slovenské mená rodov úžitkových rastlín mierneho klimatického pásma	343
HRABOVSKÝ, Michal: Menoslovie systematických kategórií cievnatých rastlín. 2. Rady a vyššie systematické kategórie	28
HRABOVSKÝ, Michal: Menoslovie systematických kategórií cievnatých rastlín. 3. Podčeľade	82

ZO STUDNICE RODNEJ REČI

Aj takto sme si želali v minulosti. P. Ž i g o.....	168
Apelativa <i>bor</i> , <i>bôr</i> a ich deriváty v slovenských terénnych názvoch. R. O n d r e j k o v á	294
<i>Hruški</i> , <i>hruški</i> , <i>cukrovianki</i> . S. O n d r e j č i k o v á	354
Slovenské anojkonymá utvorené zo základu <i>brija</i> . A. R a m š á k o v á.....	228
<i>Smilno</i> . P. Ž i g o.....	34
Substantívum <i>dub</i> v slovenských terénnych názvoch. T. L a l i k o v á.....	93

ROZLIČNOSTI

Aký je význam prídavného mena <i>opcionálny</i> ? S. M i s l o v i č o v á.....	305
Čo je <i>fičúrka</i> ? J. P á l e n i k o v á	308
<i>Influencer</i> a <i>follower</i> . K. K á l m á n o v á	45
<i>Kajúcnik</i> , <i>kajúčnička</i> – nový význam slova. I. H r u b a n i č o v á.....	105
<i>Lobby bar</i> – pravopis a ekvivalenty. S. M i s l o v i č o v á.....	238
<i>Nie je prešľachtený ako prešľachtený</i> J. P á l e n i k o v á.....	360
<i>Oxymeter</i> alebo <i>oximeter</i> ? S. M i s l o v i č o v á	108
Písanie spojení <i>PANI VESNA</i> , <i>PANI ŠŤASTENA</i> , <i>PÁN OSUD</i> , <i>PÁN ŽIVOT</i> . I. H r u b a n i č o v á	175
Skloňovanie slova <i>burger</i> . J. P á l e n i k o v á.....	178
Uvažovanie o význame a používaní niektorých prídavných mien súvisiacich s epidémiou. S. M i s l o v i č o v á	40

SPRÁVY A POSUDKY

29. ročník Kolokvia mladých jazykovedcov sa uskutočnil dištančne.

R. Krolčíková	48
Etymológia a nárečová lexikografia. P. Žigo	370
Na začiatku každej zmeny myslenia je inšpirácia. M. Debnár	243
Namiesto epištoly Františkovi Ruščákovi na osemdesiatku. J. Kačala	364
Nové prírastky v slovníkovom portáli Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV. V. Benko – R. Garabík	120
O Slovníku slovenských eponým. N. Kolenčíková	115
Slovenčina na každý deň. J. Chlpík	311
Vysokoškolská učebnica s témou slovenčiny v médiách. J. Kačala	182
Významné osobnosti slovenskej jazykovedy. F. Ruščák	52
Za Rudolfom Kucharom (1937 – 2021). R. Ondrejková	367
Za Viktorom Krupom, neosobne, osobne. P. Žigo	112

SPYTOVALI STE SA

Ako skloňovať meno <i>Ján Mária Vianney</i> ? S. Duchková	248
<i>Coworking</i> . D. Guričanová	56
<i>Čili omáčka</i> . I. Vančová	190
<i>Komunikovať o čom aj komunikovať čo</i> . S. Duchková	58
Na čom sa sánkujeme? D. Dovičovičová	144
Osobné zámená pri mužských zvieracích podstatných menách. S. Duchková ..	122
<i>Podaj i dodaj</i> . S. Duchková	314
<i>Profilácia, reprofiliácia alebo profilizácia, reprofilizácia?</i> J. Páleníková	247
Skloňovanie názvu <i>Zbojská</i> . I. Vančová	374

Z WEBOVEJ PORADNE

Ako sa skloňuje priezvisko <i>Marais</i> ?	61
Ako sa skloňuje slovo <i>sokol</i> ?	60
<i>Autofágový</i> alebo <i>autofágický</i> ?	126
Banka + poisťovňa	61
<i>Bežecký</i> alebo <i>behačí</i> ?	60
<i>Cyril a Metod</i>	251
Kto je <i>pán profesor</i> ?	126
<i>Objekt supervízie</i>	251
<i>Osobitá</i>	126

<i>Siedmy najrýchlejší?</i>	127
<i>Šaliensky a tornal'ský</i>	252
Priezvisko <i>Štefánik</i>	252
Je slovo <i>štatutár</i> spisovné?	253
<i>Sinti</i> alebo <i>Sintovia</i> ?.....	253
<i>Reprezentanti</i> a <i>reprezentanty</i>	253
<i>Rajbat'</i> – <i>rajbačka</i>	317
Počet slabík	317
<i>Šiíta</i> alebo <i>šiíta</i> ?.....	317
Píšu sa slová cudzieho pôvodu s úvodzovkami?	318
<i>Termínovník akcií</i> ?	319
<i>Ondrejská</i> alebo <i>Ondrejovská</i> ulica?.....	319
PRIPOMÍNAME SI	62, 128, 192, 255, 320
Informácie autorom.....	64

Index 55. ročníka

A

- antroponymum*, význam a používanie termínu 269 – 276
autofágový/autofágický, význam a používanie 126

B

- bankopoistenie*, význam a používanie 61
bankopoištný, význam a používanie 61
bankopoišťovací, význam a používanie 61
bankopoišťovňa, význam a používanie 61
bankopoišťovníctvo, význam a používanie 61
bar, *b. v hale*, *b. v recepcii*, *halový b.*, *recepčný b.*, význam a používanie 238 – 242
behací, význam a používanie 60 – 61
bežecký, význam a používanie 60 – 61
boby, význam a používanie 124 – 125
burger, význam a používanie 178 – 181

C, Č

- cieva*, význam a používanie termínu 257 – 268
cievnatka, význam a používanie termínu 257 – 268
cievnatý, význam a používanie termínu 257 – 268
cievny/cievový, význam a používanie termínu 257 – 268
cievovka, význam a používanie termínu 257 – 268
coworking, význam a používanie 56 – 58
coworkingový, význam a používanie 56 – 58

- čili omáčka*, význam a používanie 190 – 191

D

- dejiny jazyka: vyjadrenie želania v nepisovných útvaroch slovenčiny 168 – 174
dialektológia: názov *Smilno* 34 – 39; názvy ovocia v slovenských nárečiach 354 – 359
dobrovoľný, význam a používanie 305 – 307
dodaj, význam a používanie 314 – 316
dodanie, význam a používanie 314 – 316
dovzdelanosť, význam a používanie 154 – 159
dovzdelaný, význam a používanie 154 – 159
dovzdelat', *dovzdelat' sa*, význam a používanie 154 – 159
dovzdelávať, *dovzdelávať sa*, význam a používanie 154 – 159
XXIX. kolokvium mladých jazykovedcov, správa 48 – 51

E

- epidémia*, význam a používanie 40 – 45
epidemický, význam a používanie 40 – 45
epidemiologický, význam a používanie 40 – 45
etymológia: slova *pišišvor* 321 – 330
Exbratislavčan, pravopis 65 – 75

F

- fakultatívny*, význam a používanie 305 – 307
fanúšik, význam a používanie 46

fičúrka, význam a používanie 308 – 310
follower, význam a používanie 45 – 47
followerka, význam a používanie 47

G

GLOVNĀA, Juraj, pripomienka 62
Gubo, význam a pôvod priezviska 18
– 27

H

hamburger, význam a používanie 178
– 181
hejslovák, pravopis 65 – 75
hydroxid, význam a pravopis 108 – 111

I

influencer, význam a používanie 45 – 47
influencerka, význam a používanie 47
instagramér, význam a používanie 45
– 47

J

Ján Mária Vianney, skloňovanie 248
– 250

K

KAČALA, Ján: Panoráma slovenských
jazykovedcov slovakistov v 20. sto-
ročí, recenzia 52 – 55
kajúčnička, význam a používanie 105
– 108
kajúčnik, význam a používanie 105 –
108
kajúcnny, *k. svedok*, význam a používa-
nie 108
klzák, význam a používanie 124 – 125
KOLLÁR, Dezider, pripomienka 128
komunikovať (*o čom, čo*), význam a po-
užívanie 58 – 59

KOVÁČOVÁ, Mária, spomienka 255
KRÁLIK, Ľubor: Etymológia a nárečová
lexikografia (na materiáli Slovníka slo-
venských nárečí), recenzia 370 – 373
KRUPA, Viktor, nekrológ 112 – 115
KUCHAR, Rudolf, nekrológ 367 – 369

L

lob, význam a používanie 238 – 242
lobby bar, význam a používanie 238 –
242
lobing, význam a používanie 238 – 242
lobista, význam a používanie 238 – 242
lobistický, význam a používanie 238 – 242
lobizmus, význam a používanie 238 – 242
lobovať, význam a používanie 238 –
242
loby, význam a používanie 238 – 242
lopár, význam a používanie 124 – 125
lopata, *sánkovacia l.*, význam a použí-
vanie 124 – 125

M

Marais, skloňovanie 61
MARIČOVÁ, Anna, spomienka 255
MASÁROVÁ, Margita, spomienka 128
medailóny: RUŠČÁK, František 364
– 367
meno, význam a používanie 200 – 209
mienkoivorca, význam a používanie 46
MICHALUS, Štefan, spomienka 255
– 256
MISLOVIČOVÁ a kol.: Slovenčina na
každý deň, recenzia 311 – 313
MISTRÍK, Jozef, spomienka 63
možný, význam a používanie 305 – 307

N

názov, význam a používanie 200 – 209

nedoučenosť, význam a používanie 154 – 159
nedoučený, význam a používanie 154 – 159
nedovzdelanec, význam a používanie 154 – 159
nedovzdelanosť, význam a používanie 154 – 159
nedovzdelaný, význam a používanie 154 – 159
nedovzdelat', význam a používanie 154 – 159
nekrológy: KRUPA, Viktor 112 – 115; KUCHAR, Rudolf 367 – 369
neobligátny, význam a používanie 305 – 307
nepovinný, význam a používanie 305 – 307
Neslovák, pravopis 65 – 75
nový prvok, význam a používanie 308 – 310

O

OLOŠTIAK, Martin – GAVUROVÁ, Miroslava – PALKOVÁ, Lenka – REŠOVSKÁ, Soňa: Slovník slovenských eponým, recenzie 115 – 119
oň/oňho, význam a používanie 122 – 124
onomastika, význam a používanie 143 – 153
onomastika: apelatíva *bor*, *bôr* a ich deriváty v slovenských terénnych názvoch 294 – 304; *mužské*, *chlapčenské*, *ženské*, *dievčenské*, *detské* a *rodovo neutrálne meno* 331 – 342; priezvisko *Gubo* 18 – 27; slovenská onomastická terminológia: *antroponymum*, *osobné meno*, *individuálne*

antroponymum, *skupinové antroponymum* 269 – 276; slovenská onomastická terminológia: *meno*, *názov* 200 – 209; slovenská onomastická terminológia: *onymum*, *onymia*, *onomastika* 143 – 153; slovenské anojkonymá utvorené zo základu *brija* 228 – 237; slovo *dub* v slovenských terénnych názvoch 93 – 104
onymia, význam a používanie 143 – 153
onymum, význam a používanie 143 – 153
opcionálne, význam a používanie 305 – 307
opcionálny, význam a používanie 305 – 307
opčný, význam a používanie 305 – 307
ORAVCOVÁ, Anna, spomienka 192
Osobitá, skloňovanie geografického názvu 126 – 127
ovplyvňovateľ, význam a používanie 46
oxid, význam a pravopis 108 – 111
oxidácia, význam a pravopis 108 – 111
oxidant, význam a pravopis 108 – 111
oxidovať, význam a pravopis 108 – 111
oxyfília, význam a pravopis 108 – 111
oxyfónia, význam a pravopis 108 – 111
oxygén, význam a pravopis 108 – 111
oxygenátor, význam a pravopis 108 – 111
oxymeter; *pulzný o.*, význam a pravopis 108 – 111

P

PEKAROVIČOVÁ, Jana, pripomienka 62 – 63
peroxid, význam a pravopis 108 – 111
pišišvor, etymológia 321 – 330

podaj, význam a používanie 314 – 316
podanie, význam a používanie 314 – 316

pravopis: predponové a zložené etnické a obyvateľské mená, 2. časť 65 – 75; slova *oximeter* 108 – 111; spojenie typu *pani vesna/pani Vesna* 175 – 177; výrazu *lobby bar* 238 – 242

prešľachtit', význam a používanie 360 – 363

príplatkový, význam a používanie 305 – 307

pripomíname si: GLOVNÁ, Juraj 62; KOLLÁR, Dezider 128; KOVÁČOVÁ, Mária 255; MARIČOVÁ, Anna 255; MASÁROVÁ, Margita 128; MICHALUS, Štefan 255 – 256; MISTRÍK, Jozef 63; ORAVCOVÁ, Anna 192; PEKAROVIČOVÁ, Jana 62 – 63; ŠEBESTOVÁ, Anna 62; ŽEŇUCH, Peter 320

profesor, význam a používanie 126

profilácia, *profilizácia*, význam a používanie 247 – 248

protiepidemický, význam a používanie 40 – 45

protiepidemiologický, význam a používanie 40 – 45

pseudofrancúz, pravopis 65 – 75

R

recenzia: KAČALA, Ján: Panoráma slovenských jazykovedcov slovakistov v 20. storočí 52 – 55; KRÁLIK, Ľubor: Etymológia a nárečová lexikografia (na materiáli Slovníka slovenských nárečí) 370 – 373; MISLOVIČOVÁ

a kol.: Slovenčina na každý deň 311 – 313; OLOŠTIAK, Martin – GAVUROVÁ, Miroslava – PALKOVÁ, Lenka – REŠOVSKÁ, Soňa: Slovník slovenských eponým 115 – 119; RONČÁKOVÁ, Terézia – VANDÁKOVÁ, Zuzana: Slovenčina v médiách. 111 z najčastejších jazykových chýb v médiách 182 – 189; ZUMRÍK, Miroslav: Filozofické aspekty korpusovej lingvistiky 243 – 246

reprezentant, význam a používanie 254

reprofilácia/reprofilizácia, význam a používanie 247 – 248

RONČÁKOVÁ, Terézia –

VANDÁKOVÁ, Zuzana: Slovenčina v médiách. 111 z najčastejších jazykových chýb v médiách, recenzia 182 – 189

RUŠČÁK, František, medailón 364 – 367

S

sane, význam a používanie 124 – 125

sánky, význam a používanie 124 – 125

Sint, *Sintovia*, význam a používanie 253

sintský, význam a používanie 253

skloňovanie: geografického názvu

Osobitá 126 – 127; mena *Ján Mária*

Vianney 248 – 250; geografického

názvu *Zbojská* 374 – 375; priezviska

Marais 61; slova *burger* 178 – 181;

slova *sokol* 60

slovtvorba: prídavné meno *nedovzdelaný* a jeho slovtvorné hniezdo 154 – 159

Smilno, pôvod a význam názvu 34 – 39
sokol, význam a používanie 60

správy: XXIX. kolokvium mladých jazykovedcov 48 – 51
Starobratislavčan, pravopis 65 – 75
streamer, význam a používanie 45 – 47
supervidovaný, význam a používanie 251
supervízor, význam a používanie 251
surf, význam a používanie 124 – 125
svoj, význam a používanie 193 – 199
syntax: gramatická zhoda 129 – 142

Š

Šalianky, význam a používanie 252
ŠEBESTOVÁ, Anna, pripomienka 62
šiita/šiita, význam a používanie 318
šľachtit', význam a používanie 361 – 364
štatutár, význam a používanie 253
Štefánik, výslovnosť 252 – 253

T

tanier, význam a používanie 124 – 125
terminológia: grécko-latinské synonymá a ich slovenské ekvivalenty v anatomickej nomenklatúre 76 – 81; latinsko-slovensko-česko-rusko-bieloruský slovník oficiálnych názvov liečivých rastlín (A) 217 – 227, (B – D) 286 – 293, (E – F) 351 – 353; menoslovie systematických kategórií cievnatých rastlín, rady a vyššie systematické kategórie 28 – 33; menoslovie systematických kategórií cievnatých rastlín, podčeľade 82 – 92; menoslovie systematických kategórií cievnatých rastlín, tribusy 160 – 167; menoslovie systematických kategórií cievnatých rastlín, podtribusy a ostatné nižšie kategórie 210 – 216; nové slovenské mená úžitkových rastlín

mierneho klimatického pásma 343 – 350; paleobotanické menoslovie cievnatých rastlín 277 – 285; termín *cieva* a jeho deriváty v slovenskej anatomickej nomenklatúre 257 – 268
termínovník, význam a používanie 319
tiežšlovák, pravopis 65 – 75
tornal'ský, význam a používanie 252
tvorenie slov: rytmický zákon v oblasti tvorenia slov 3 – 17

U

Univerzita sv. Cyrila a Metoda, čítanie názvu 252

V

voliteľný, význam a používanie 305 – 307
výberový, význam a používanie 305 – 307
vylepšenie, význam a používanie 308 – 310
vyšľachtit', význam a používanie 360 – 363

Z

Zbojská, skloňovanie názvu 374 – 375
zdokonalenie, význam a používanie 308 – 310
zlepšenie, význam a používanie 308 – 310
zošľachtit', význam a používanie 360 – 363
ZUMRÍK, Miroslav: Filozofické aspekty korpusovej lingvistiky, recenzia 243 – 246
ŽEŇUCH, Peter, pripomienka 320

Sibyla Mislovičová

ISSN 0023-5202

MIČ 49 300